

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Vojtěch PRZYBYLA

**Geografická analýza voleb na Těšínsku
v letech 1920–1938**

(Geographical analysis of elections in Těšín Silesia in 1920-1938)

Bakalářská práce

Olomouc 2013

Vedoucí práce: RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.

BIBLIOGRAFICKÝ ZÁZNAM

Autor (osobní číslo): Vojtěch Przybyla (R10075)

Studijní obor: Geografie - Historie

Název práce: Geografická analýza voleb na Těšínsku v letech 1920-1938

Title of thesis: Geographical analysis of elections in Těšín Silesia in 1920-1938

Vedoucí práce: RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.

Rozsah práce: 61 stran, 7 vázaných příloh, 4 volné přílohy

Abstrakt: Tématem této bakalářské práce je prostorová a časová analýza volebních preferencí obyvatelstva českého Těšínska v letech 1920-1938. Diferenciace tohoto jevu byla zpracována do úrovně obcí a dána do demografických souvislostí (především národnostních). Objektem zájmu byly také změny a trendy rozložení volební podpory tehdejších relevantních politických stran.

Klíčová slova: parlamentní volby, analýza, Československo, politický okres Český Těšín

Abstract: The aim of this bachelor's work is spatial and temporal analysis of electoral preferences of population in the district of Český Těšín from 1920 to 1938. Differentiation of this phenomenon has been processed to the level of municipalities and given to the demographic context (especially national). Objects of interest were also changes and trends in the distribution of electoral support for the then relevant political parties.

Keywords: parliamentary elections, analysis, Czechoslovakia, district of Český Těšín

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně pod vedením RNDr. Miloše Fňukala, Ph.D. a všechny použité zdroje jsem uvedl v seznamu literatury.

Olomouc, 10. května 2013

.....

podpis

Rád bych na tomto místě poděkoval především RNDr. Miloši Fňukalovi, Ph.D. za rady a připomínky při zpracování této práce a také své rodině a přátelům za pomoc a podporu.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Vojtěch PRZYBYLA**
Osobní číslo: **R10075**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obory: **Geografie**
Historie
Název tématu: **Geografická analýza voleb na Těšínsku v letech 1920-1938**
Zadávající katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce je prostorová a časová analýza volebních preferencí obyvatelstva českého Těšínska v letech 1920-1938. Diferenciace tohoto jevu bude zpracována do úrovně obcí a bude dána do demografických souvislostí (především národnostních). Objektem zájmu budou také změny a trendy rozložení volební podpory tehdejších relevantních politických stran a také zhodnocení datové základny. Podle jejího stavu také autor zvolí typy a data voleb, kterými se bude zabývat podrobněji.

Osnova práce: 1. Úvod; 2. Cíle práce; 3. Metody zpracování, přehled literatury; 4. Přehled politického systému ČSR v letech 1918-1938 se zaměřením na Těšínsko; 5. Volby na Těšínsku v letech 1920-1938 (přehled, dostupnost výsledků); 6. Prostorová struktura volebního chování obyvatel Těšínska, její změny v čase; 7. Diskuse a závěr; Souhrn (česky, anglicky), přehled použité literatury a archivních pramenů.

Rozsah grafických prací: Podle potřeb zadání
Rozsah pracovní zprávy: 5 000 - 8 000 slov
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

BRÁZDIL, Rudolf , et al. Statistické metody v geografii : cvičení. Brno : Univerzita J. E. Purkyně, 1981. 177 s.
ČSÚ. Volby do zákonodárných orgánů Československa a České republiky : 1920 - 2006. Praha : Český statistický úřad, 2008. 310 s.
ČSÚ. Volby do Národního shromáždění Československé republiky : Historický přehled výsledků voleb za období 1920-1935. Praha : Český statistický úřad, 2006. 60 s.
HLEDÍKOVÁ, Zdeňka; JANÁK, Jan; DOBEŠ, Jan. Dějiny správy v českých zemích : od počátků státu po současnost. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 568 s.
KREJČÍ, Oskar. Nová kniha o volbách. Praha : Professional Publishing, 2006. 481 s.
MALÍŘ, Jiří, et al. Politické strany : Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004. Brno : Nakladatelství Doplněk, 2005. 1021 s.
MAREK, Pavel et al. Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861 - 1998. Olomouc : Katedra politologie a evropských studií, Filozofická fakulta UP, 200. 404 s.
SÚS. Volby do Poslanecké sněmovny v listopadu roku 1925. Praha : Státní úřad statistický, 1926. 24, 69 s.
SÚS. Volby do Poslanecké sněmovny v říjnu roku 1929. Praha : Státní úřad statistický, 1930. 25, 47 s.
SÚS. Volby do Poslanecké sněmovny v květnu roku 1935. Praha : Státní úřad statistický, 1936. 25, 47 s.

Vedoucí bakalářské práce: RNDr. Miloš Fňuka, Ph.D.
Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: 18. dubna 2012
Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2013

L.S.

Prof. RNDr. Juraj Ševčík, Ph.D.
děkan

Doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 18. dubna 2012

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK POUŽITÝCH V TEXTU	8
1 ÚVOD	10
2 CÍL PRÁCE	11
3 RELEVANTNÍ LITERATURA A METODIKA ZPRACOVÁNÍ	12
3.1 Relevantní literatura a prameny	12
3.2 Metodika zpracování.....	13
4 CHARAKTERISTIKA ÚZEMÍ TĚŠÍNSKA	14
4.1 Geografické vymezení oblasti	14
4.2 Historický a správní vývoj Těšínska do roku 1918.....	14
4.3 Politická situace na Těšínsku po první světové válce	16
5 NÁSTIN VOLEBNÍHO SYSTÉMU REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ	21
6 PŘEHLED POLITICKÝCH STRAN PRVNÍ REPUBLIKY	23
7 VOLBY DO NÁRODNÍHO SHROMÁŽDĚNÍ REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ V OKRESE ČESKÝ TĚŠÍN	32
7.1 Analýza voleb do Poslanecké sněmovny v listopadu 1925	32
7.2 Analýza voleb do Poslanecké sněmovny v říjnu 1929.....	35
7.3 Analýza voleb do Poslanecké sněmovny v květnu 1935	38
8 CHARAKTERISTIKA VOLEBNÍHO CHOVÁNÍ OBYVATEL TĚŠÍNSKA	41
8.1 Náboženské a národnostní zařazení jako faktor podmiňující volební chování obyvatel Těšínska.....	42
8.2 Volební chování obyvatel v parlamentních volbách 1925	45
8.3 Volební chování obyvatel v parlamentních volbách 1929	47
8.4 Volební chování obyvatel v parlamentních volbách 1935	49
8.5 Prostorové rozložení volební podpory vybraných politických stran	51
9 ZÁVĚR	54
SUMMARY	57
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY	58
SEZNAM PŘÍLOH	61

SEZNAM ZKRATEK POUŽITÝCH V TEXTU

AB	Autonomistický blok (Hlinkova slovenská ľudová strana – Slovenská národná strana – Autonomný zemedelský sojuz – Polskie stronnictwa w Czechosłowacji)
BdL	Bund der Landwirte (Svaz zemědělců)
čs.	československý
ČND	Československá národní demokracie
ČSDSD	Československá sociálně-demokratická strana dělnická
ČSL	Československá strana lidová
ČSNS	Československá strana národně-socialistická
ČŽOSS	Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská
DCV	Deutsche Christlichsoziale Volkspartei (Německá křesťansko-sociální strana lidová)
DNP	Deutsche Nationalpartei (Německá národní strana)
DNSAP	Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei (Německá národně-socialistická strana dělnická)
DSDAP	Deutsche Sozialdemokratische Arbeiterpartei in der Tschechoslowakischen Republik (Německá sociálně-demokratická strana dělnická)
DWG	Deutsche Wahlgemeinschaft (Německé volební společenství)
KPS	Koalice polských stran
KSČ	Komunistická strana Československa (sekce Komunistické Internacionály)
MS	Magyar Nemzeti Párt (Maďarská národní strana)
něm.	německý
NOF	Národní obec fašistická
NSJ	Národní sjednocení
NS	Národní shromáždění

PO	politický okres
PS	Poslanecká sněmovna
RSZML	Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu
RČS	Republika československá
SO	soudní okres
VK XIV.	Volební kraj XIV. Moravská Ostrava
ŽS	Židovská strana

1 ÚVOD

Těšínsko je neuralgický bod česko-polských vztahů, předmět vzájemných sporů od středověku po současnost. I takto lze v jedné větě popsat krajinu v podhůří Beskyd, místo styku několika národů. Četné etnické skupiny, žijící dříve v poměrném souladu, jsou vlivem nacionálního hnutí a tzv. národního uvědomění, ježto nahradily dříve běžné vlastenectví zemské, postaveny v průběhu devatenáctého století proti sobě.

Zejména v období po rozpadu rakousko-uherské monarchie propuká na Těšínsku vlna nesnášenlivosti, násilí a bojů o výsadní postavení té či oné skupiny. Stěžejním se nakonec stává spor mezi Čechy a Poláky o to, zda bude Těšínské Slezsko patřit Polsku nebo Československu. Situaci nakonec kompromisně řeší konference velvyslanců v belgických lázních Spa a území Těšínska rozdělují mezi oba státy. Tím však samozřejmě nacionalistické vášně neutichají a v některých aspektech přetrvávají až do dnešních dní, kdy jsou oba státy začleněny do sjednocené Evropy.

Předkládaná bakalářská práce na toto téma naváže a pokusí se prozkoumat, jak se projevila etnická pestrost regionu ve volebním chování jeho obyvatel před 2. světovou válkou.

2 CÍL PRÁCE

Cílem této bakalářské práce je analýza voleb do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění Republiky československé v letech 1925, 1929 a 1935 v tehdejší politickém okrese Český Těšín (v dubnu roku 1920 volby na Těšínsku z důvodu nevyřešeného sporu s Polskou republikou neproběhly). Výsledky voleb budou zpracovány do úrovně obcí.

Téma práce bylo vybráno jak z důvodu mnohonárodnostního, tak multikulturního charakteru celé oblasti. Na Těšínsku v letech první Československé republiky žila kromě Čechů také početná komunita Němců, Poláků a Židů. Vedle nich území obývaly i specifické etnografické skupiny, jako např. Šlonzáci nebo Goroli. Tato skutečnost ovlivnila nejenom náboženské či kulturní cítění, ale také volební chování, u něž lze taktéž předpokládat velkou rozmanitost.

Samotná analýza volebních výsledků bude provedena ve dvou rovinách - časové a prostorové. Zaměříme se na vývoj volební podpory jednotlivých politických stran a vytyčíme jádra volební podpory nejsilnějších politických stran. Volební výsledky v námi sledovaném politickém okrese srovnáme s výsledky na úrovni krajské a celostátní, přičemž lze očekávat značně odlišný trend ve volebním chování obyvatelstva jednotlivých úrovní. Pomocí statistické metody korelace výsledků voleb s vybranými demografickými ukazateli budeme hledat jejich koherenci s volebním chováním.

3 RELEVANTNÍ LITERATURA A METODIKA ZPRACOVÁNÍ

Při psaní této bakalářské práce bylo využito jak studium relevantní literatury, tak i práce s archivními materiály, týkajících se problematiky voleb do PS NS. V rámci práce s volebními výsledky bylo užito korelační metody a metody vytyčení stabilního jádra volební podpory.

3.1 Relevantní literatura a prameny

K popisu studovaného regionu Těšínska pracoval autor s monografiemi Gawreckého (1999), Bílka (2011), Jiráska (2011) a prací dvojice Korbelářová – Žáček. Prvně jmenovaný se ve své studii věnuje jak politickým, tak i národnostním poměrům v Těšínském Slezsku právě v námi sledovaném období. Druhá publikace je spíše zaměřena na stránku vojenskou a mezinárodně-politickou. V třetí knize je popsána jak hospodářská, tak politická a správní situace po vzniku Českého Těšína. Čtvrtá publikace se věnuje historii Těšínského knížectví. Pro ilustraci byl okrajově využit sborník Grobelného a Čepeláka (1973), jehož vypovídací hodnotu snižuje poplatnost tehdejšímu režimu.

K zhodnocení a popisu volebního systému Československé republiky byla použita publikace Broklové (1992), charakterizující systém parlamentní demokracie v době První republiky, dále pak rozsáhlá práce Hledíkové, Janáka a Dobeše (2005), zabývající se vývojem státní správy, či monografie Krejčího (2006), reflektující a analyzující proměny volebního systému na našem území.

V kapitole věnující se přehledu politických stran byla jako hlavní zdroj využita monografie Marka a kol. (2000), jako doplňující pak již výše zmíněná kniha O. Krejčího a také ČSÚ (2006, 2008), v obou svých publikacích podávající komplexní přehled o všech volbách za dobu existence samostatného československého i českého státu.

Stěžejním zdrojem informací při zpracování jednotlivých voleb do Poslanecké sněmovny byly publikace SÚS (1925, 1929, 1935) z mnohasvazkové edice Československá statistika, věnující se výsledkům parlamentních voleb do úrovně soudních okresů. K získání výsledků do úrovně obcí bylo užito informací z archivních pramenů Zemského archivu v Opavě a krajského přehledu výsledků voleb, vydaného

SÚS v roce 1935. Demografické údaje byly získány ze Statistického lexikonu obcí země Moravskoslezské (1932), Statistické ročenky Republiky československé (1936) a Historického místopisu Moravy a Slezska v letech 1848-1960 (2002).

V otázce problematiky zpracování získaných dat se autor opíral o publikaci Hendla (2012), obecně postihující problematiku práce se statistickými daty a vysokoškolské skriptum Brázdila (1981), zaměřené na využití statistiky v geografii.

3.2 Metodika zpracování

Na základě využití dat z publikací Státního úřadu statistického a dat z archivních materiálů došlo k vyselektování hledaných absolutních hodnot do úrovně soudních okresů a obcí v politickém okrese Český Těšín. Pro potřeby této práce byly absolutních hodnoty převedeny na hodnoty relativní. Data, získaná z výše uvedených zdrojů, byla pomocí programu Microsoft Excel zpracována do tabulek ve formátu xls.

Zjištěné volební výsledky byly dále zpracovány statistickou metodou korelace. Ta v obecném slova smyslu označuje míru asociace dvou proměnných. Dvě proměnné jsou korelované, jestliže určité hodnoty jedné proměnné mají tendenci se vyskytovat společně s určitými hodnotami druhé proměnné.¹ Za tohoto předpokladu může dojít ke korelaci absolutní nebo naopak žádné. Pro potřeby této práce budeme považovat za náznak korelace hodnotu 0,4 a za průkaznou korelaci hodnotu od 0,7. Náznak korelace i korelace průkazná je v tabulkách zvýrazněna. Výpočet korelací byl proveden opět prostřednictvím programu MS Excel za pomoci funkce CORREL.

K vytyčení jádra volební podpory určité politické strany došlo vyjádřením jejího procentuálního podílu volebního zisku v konkrétní obci na celkovém výsledku této strany v námi sledovaném politickém okrese. Jádro volební podpory je představováno územím, kde konkrétní politická strana získala právě 50 % celkového volebního zisku.

Pro prostorové zobrazení zjištěných dat bylo využito počítačového programu ArcGIS 10 od společnosti ESRI. Vytvořený soubor map byl vložen do této práce jako příloha.

¹ HENDL (2012). s. 250.

4 CHARAKTERISTIKA ÚZEMÍ TĚŠÍNSKA

4.1 Geografické vymezení oblasti

Historické území Těšínského knížectví na západě oddělovala od Moravy řeka Ostravice, na jihu od Horních Uher, dnešního Slovenska, pás Slezských resp. Moravskoslezských Beskyd, na východě od Polska, později od Haliče, řeka Biatka a pás Slezských Beskyd s nejvyšším vrcholem Baraní horou. Severní hranice probíhala podél řeky Visly a Olše až po její ústí do Odry a oddělovala Těšínské Slezsko od ostatních hornoslezských knížectví, od roku 1742 tvořila nejen zemskou, ale i státní hranici, oddělující Rakouské Slezsko od Pruského Slezska.²

Od roku 1920 mluvíme o českém Těšínském Slezsku. Přírozenou geografickou a politickou hranici s Polskem tvoří zejména hřeben Slezských Beskyd a dále od Českého Těšína po Karvinou řeka Olše. Pak se státní hranice odchyluje u Karviné a Petrovic východním směrem a nakonec vrací západním směrem u Bohumína na místo, kde Odra opouští české území. Hranici se Slovenskem tvoří hřeben Slovenských Beskyd s Jablunkovským průsmykem a hraniční hřeben Moravskoslezských Beskyd.³

Můžeme také říci, že současný průběh státních hranic České republiky s Polskem a tím i geografické vymezení, oddělující české Těšínské Slezsko od Těšínského Slezska polského, je téměř shodné se stavem platným od 28. července 1920.

4.2 Historický a správní vývoj Těšínska do roku 1918

Knížectví Těšínské od svého počátku leželo v oblasti prolínání se různých zájmů, kultur a etnických skupin. Již první historicky doložený kníže Měšek I., ač z polského rodu Piastovců, vzdal roku 1290 svůj hold králi českému a jeho dcera Viola byla později provdána za nového krále a zároveň posledního Přemyslovce Václava III. K českému státu však Těšínsko bylo, stejně jako celé Slezsko, definitivně připojeno až na základě Trenčínské smlouvy roku 1335.⁴ Po velkou část dějin tohoto samostatného státního útvaru v něm vládli již zmínění Piastovci, přičemž někteří z nich dosáhli poměrně

² VALENTA (2001). s. 13-25.

³ Tamtéž.

⁴ KORBELÁŘOVÁ – ŽÁČEK (2008). s. 46.

velkého úspěchu jako slezští hejtmani či královští hodnostáři a získali tak pro svou zem prestiž a respekt.

Po vyměření Piastovců v druhé polovině 17. století připadlo Těšínsko jako odumřelé léno vládnoucí dynastii Habsburků. Krize Rakouské říše a válka o dědictví rakouské způsobí, že nová císařovna Marie Terezie ztrácí ve čtyřicátých letech 18. století po sérii válek s Pruskem většinu území Slezska. Jednou z výjimek, která zůstane rakouské koruně zachována, je právě Těšínské knížectví.⁵

Za novodobým, zejména ekonomickým, vzestupem těšínské oblasti stojí schopná a podnikavá knížata, vládnoucí na Těšínsku na přelomu 18. a 19. století. Příhodné podmínky a dobrá surovinová základna umožnila vybudování železáren v Třinci, Ustroni, Bohumíně a černouhelných dolů v karvinské oblasti.⁶

Nastupující ekonomická prosperita a potřeba dalších pracovních sil v rozšiřujících se dolech a železárnách postupně změnila i etnické složení místního obyvatelstva. Na Těšínsko přicházejí za prací ve velké míře lidé z chudých a zaostalých oblastí monarchie, zejména Poláci z oblasti Haliče.⁷

Habsburská dynastie vládla na Těšínsku až do roku 1918. Poslední představitel tohoto rodu, arcivévoda Bedřich (Bezručův markýz Gero), se věnoval spíše vojenské kariéře než údržbě svého panství. Jako generální inspektor armády byl po vyhlášení válečného stavu v červenci 1914 jmenován vrchním velitelem armády a v Těšíně bylo zřízeno, také díky strategické poloze uprostřed mezi východní i západní frontou, sídlo hlavního štábu. Po nástupu nového císaře Karla I. a v důsledku nepříznivé situace na bojištích byl arcivévoda Bedřich ze svých funkcí odvolán a Těšín se opět stal provinčním městem s okrajovým významem.

Z hlediska správního vývoje vznikly na základě císařského nařízení z 26. června 1849 jako základní jednotky státní správy tzv. politické okresy.⁸ Na historickém území Těšínska vznikly politické okresy Těšín a Bílsko, které se dále členily na okresy soudní. Po řadě reforem (1855, 1860), jež několikrát změnilly působnost i velikost těchto

⁵ KORBELÁŘOVÁ – ŽÁČEK (2008). s. 193.

⁶ GROBELNÝ – ČEPELÁK (1973). s. 310.

⁷ Tamtéž.

⁸ HLEDÍKOVÁ – JANÁK – DOBEŠ (2005). s. 273.

územních celků, došlo zákonem z 21. prosince 1867 (č. 144/1867 Ř. z.) k definitivnímu ustálení podoby státní správy.⁹ Politický okres Těšín se skládal ze soudních okresů Jablunkov, Těšín a Frýdek a zahrnoval celkem 101 obcí, v nichž žilo téměř 115 tisíc obyvatel. K poslední změně došlo ještě před 1. světovou válkou, kdy bylo obnoveno okresní hejtmanství ve Frýdku a PO Těšín byl o tuto oblast zmenšen.

4.3 Politická situace na Těšínsku po první světové válce

Průběh a zejména poslední rok 1. světové války (současníky nazývané Velká válka) naznačoval neudržitelnou situaci Rakouska-Uherska. I přes reformátorské snahy císaře Karla se v celé monarchii šířilo volání po samostatnosti mnoha národů. V exilu vznikaly národní rady, mající za cíl splnění těchto tužeb. I Těšínského Slezska se dotkla válka. Sice zde neprobíhaly boje, ale v důsledku nedostatečného válečného zásobování tu vypukly hladové bouře a stávky, mající mnohdy i nacionální kontext.

Tématu Těšínska po válce se čeští a polští politici v emigraci věnovali například na Kongresu utlačovaných národů Rakouska-Uherska v Římě v dubnu 1918.¹⁰ Čeští zástupci Edvard Beneš a Tomáš G. Masaryk trvali na historickém právu na toto území, pro polské politiky (R. S. Drnowski aj.) byl základním argumentem princip etnografický. Podle úmluvy uzavřené v Praze v květnu 1918 nemělo být rozhodnutí o osudu Těšínska ponecháno na tamních činitelích, u nichž se dal předpokládat přístup z úzce místního pohledu, ale vše měly vyřešit budoucí vlády v Praze a ve Varšavě, v případě neshod mírová konference.¹¹ Obě strany počítaly s tím, že Těšínsko bude potřeba nakonec rozdělit, představy o velikosti získaného území pro svůj stát se značně lišily.

Memorandum prezidenta Spojených států amerických Woodrowa Wilsona (známé také jako Čtrnáct článků) a události posledních dnů války rozproudily aktivity těšínských politiků všech národností. Dne 19. 10. 1918 místní polská politická reprezentace na schůzi v Těšíně založila svůj vrcholný orgán pod názvem Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego (RNKC).¹²

⁹ HLEDÍKOVÁ – JANÁK – DOBEŠ (2005). s. 277.

¹⁰ GAWRECKI (1999). s. 24.

¹¹ BÍLEK (2011). s. 35.

¹² V překladu Národní rada Knížectví těšínského.

Ve své první rezoluci prohlásila: „My, Poláci, jsme jedinými pány v Těšínském Slezsku, nikomu je nedáme a budeme je bránit.“¹³

Akce českých politiků nastala po oznámení o vyhlášení čs. samostatnosti. Dne 30. 10. 1918 byl v Polské Ostravě ustanoven Zemský národní výbor pro Slezsko (ZNV). Ten ve svém svolání „Všem starostenským sborům“ informoval, že se ujal vlády nad celým Slezskem.¹⁴

Nekompaktnost v osídlení přispěla k naprosto patové situaci, kdy se v hlubokém zázemí té či oné strany nacházely obce hlásící se k táboru protivníka. Donuceni těmito okolnostmi, zasedly oba výbory dne 5. listopadu ke společnému jednání. Z tohoto zasedání vzešla prozatímní úmluva, jež rozdělila sféry vlivu obou organizací. ZNV měl spravovat frýdecký okres a některé české obce okresu Fryštát, RNKC připadl okres bohumínský, bílský a těšínský. Jmenování a odvolávání úředníků mělo být podmíněno souhlasem druhé strany. Po podepsání úmluvy byla přijata ještě uhelná dohoda o rozdělení průmyslové oblasti a správě košicko-bohumínské dráhy.¹⁵

Celou provizorní situaci nesmírně zkomplikovala polská vláda premiéra Moraczewského. Ta vypsal na 25. listopadu 1918 volby do polského parlamentu – Sejmu, které měly proběhnout i na sporném území Těšínska.¹⁶ Proti tomuto aktu neoprávněného výkonu státní svrchovanosti na sporném teritoriu čs. vláda důrazně protestovala. Polská vláda ze svých pozic nehodlala ustupovat a dokonce vyhlásila brannou povinnost pro všechny muže z Těšínska. Vláda RČS věděla, že pokud by k volbám došlo, jejich výsledky by se staly velmi pádným argumentem pro připojení celého sporného území k Polské republice.¹⁷

Československo od prosince 1918 opakovaně žádalo Dohodové mocnosti o vyslání spojeneckého vojska na Těšínsko, čímž by se zabránilo v dalších ofenzivních krocích polské strany. Bohužel této žádosti nebylo vyhověno a čs. vládě tak zbyla jediná možnost, jak zabránit ztrátě tohoto území – provést vojenskou akci. I přes vědomí

¹³ GAWRECKI (1999). s. 26.

¹⁴ Tamtéž. s. 27.

¹⁵ Tamtéž. s. 31.

¹⁶ BÍLEK (2011). s. 41.

¹⁷ Tamtéž. s. 42.

delikátnosti celé situace, totiž ozbrojeného konfliktu se spojeneckým Polskem, rozhodla vláda a prezident Masaryk 17. ledna 1919 o vojenském zásahu na Těšínsku.¹⁸

Velením celé operace byl pověřen podplukovník francouzské cizinecké legie Josef Šnejdárek, nejzazší termín útoku vláda stanovila na 23. ledna.¹⁹ O dva dny dříve zaslal premiér Kramář do Varšavy memorandum, v němž žádal polskou stranu o respektování dosavadních dohod a ukončení činnosti polských orgánů na sporném území. Na tuto diplomatickou nótu polská vláda neodpověděla, což byl poslední impuls pro konečném rozhodnutí čs. vlády o legitimitě připravované vojenské akce.²⁰

Vojenský střet obou států vešel ve známost jako tzv. Sedmidenní válka. Během ní byly polské jednotky překvapivě hladce vyhnány téměř z celé oblasti. Závěrečný Šnejdárkův útok na Skočov (dnes Skoczów) 30. ledna 1919, kterým by čs. armáda ovládla celé Těšínsko, byl pod tlakem Dohodových mocností zastaven a jednotky staženy za původní demarkační linii.²¹

Situace na Těšínsku byla po tomto konfliktu neskutečně vyhrocena. Proti sobě stáli nejenom Češi a Poláci, ale i další národnosti. Muži chodili do práce ozbrojeni železnými tyčemi, noži atd. Vřelo to ve všech průmyslových podnicích – polští majitelé vyhazovali z práce Čechy, Němce a Šlonzáky, firmy v českých či německých rukou vyháněly z práce své polské zaměstnance. Na všech veřejných prostranstvích visely letáky s plamennými výzvami v polštině, němčině a češtině. Lidé měli obavy, zda jim nezapálí jejich sousedé v noci dům jen proto, že jsou jiné národnosti. Docházelo i k četným sabotážím, protože cílem nacionalistů bylo způsobit „protivníkovi“ co nejvíce problémů a škod.

Na základě rozhodnutí spojenecké Nejvyšší rady přijela na Těšínsko mezinárodní plebiscitní komise, v jejímž čele stál hrabě de Manneville. Cílem komise bylo uklidnit za pomoci dohodového vojska situaci a připravit plebiscit o osudu Těšínska.²²

¹⁸ GAWRECKI (1999). s. 33.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ BÍLEK (2011). s. 45.

²¹ Tamtéž. s. 70.

²² Tamtéž. s. 88.

Polská strana nakonec plebiscit ústy svého ministra zahraničních věcí Patka odmítla.²³ Nesouhlasila totiž s konáním plebiscitu po etapách, což by v některých oblastech odhalilo výraznou převahu jiné než polské národnosti, a tím by bylo znemožněno připojení celého Těšínska k Polsku. Naznačovalo tomu i pokusné hlasování ve frýdeckém okrese, kde se drtivá většina Čechů, Němců, Šlonzáků a dokonce i někteří Poláci vyslovili pro připojení k ČSR.

K rozlousknutí celého sporu o Těšínsko nakonec došlo úplně jinde, než by kdokoli očekával. V polsko-sovětské válce o běloruské, litevské a ukrajinské pohraniční oblasti došlo k obratu a sovětská vojska zatlačila polskou armádu až k Varšavě. Boj o holou existenci vlastního státu donutil Poláky odsunout problém Těšínska na druhou kolej. Polský ministerský předseda Grabski i československý ministr zahraničí Beneš 10. července 1920 podepsali souhlas s mezinárodní arbitráží, která rozhodne o osudu Těšínského Slezska.

Velvyslanecká konference v belgických lázních Spa vydala rozhodnutí o československo-polských hranicích na Těšínsku, Spiši a Oravě 28. července 1920.²⁴ Československo tímto rozhodnutím získalo vše důležité. Jednak košicko-bohumínskou dráhu (jediné tehdy existující železniční spojení se Slovenskem), jednak ostravsko-karvinský uhelný revír. Celkem připadlo RČS 56 % historického území Těšínského knížectví (1273 km²) s necelými 300 tisíci obyvateli (68 % všech obyvatel).²⁵ Dodatečně byla k RČS na základě přání tamních obyvatel v roce 1924 připojena ryze česká osada Hrčava, původně část polské obce Jaworzynka. Definitivní demarkaci hranic přinesla tzv. likvidační smlouva, uzavřená 23. 4. 1925 ve Varšavě.²⁶

²³ GAWRECKI (1999). s. 61.

²⁴ VALENTA (2001). s. 13-25.

²⁵ BÍLEK (2011). s. 108.

²⁶ GAWRECKI (1999). s. 140.

Obr. 1 Těšínsko před rokem 1920

zdroj: Muzeum Těšínska : dostupné online dne 10/5/2013 z
<<http://www2.muzeumct.cz>>

Obr. 2 Česká část Těšínska po roce 1920

zdroj: Muzeum Těšínska: dostupné online dne 10/5/2013 z
<<http://www2.muzeumct.cz>>

5 NÁSTIN VOLEBNÍHO SYSTÉMU REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ

Po převratu v říjnu 1918 převzal moc Národní výbor československý, vzniklý již roku 1916 jako platforma české politické reprezentace, vymezující se vůči Říšskému sněmu rakouské monarchie. Předsednictvem Národního výboru bylo schváleno dočasné převzetí zákonů bývalého Rakouska-Uherska²⁷ a také byla tímto orgánem s velkým chvatem sestavena Prozatímní ústava²⁸, jež vešla v platnost 13. listopadu.²⁹

Dle instrukcí Prozatímní ústavy vzniklo jednokomorové „revoluční“ Národní shromáždění, v němž byly jednotlivé české politické strany zastoupeny dle výsledků voleb do rakouského parlamentu z roku 1911.³⁰ Stěžejní vliv na jmenování poslanců měly samy politické strany, které považovaly mandáty za svůj vlastní majetek. Tímto byl vyslán signál ukazující značnou sílu politického stranictví a tendenci politických stran hrát od počátku primární roli.

Tato skutečnost se projevila též při projednávání nové ústavní listiny v ústavním výboru sněmovny, kdy došlo k značným sporům mezi politickými stranami a výsledná podoba textu ústavy byla dílem kompromisu. Tento faktor, spolu s čekáním na závěry Pařížské mírové konference způsobil, že Revoluční Národní shromáždění schválilo definitivní ústavu až 29. února 1920.³¹ Zcela logicky nová ústava³² formulovala i základní principy volebního systému RČS. Ty byly zakotveny v Hlavě druhé a jasně deklarovaly demokratický charakter státu. Všeobecné, rovné a přímé volební právo umožňovalo všem občanům účastnit se volebního procesu.

Nová ústava v čl. 1 § 6 jmenovala za vykonavatele zákonodárné moci Národní shromáždění, které dělilo na Poslaneckou sněmovnu (300 poslanců volených na 6 let) a Senát (150 senátorů volených na 8 let). Dále ústava stanovila věkové limity pro aktivní a pasivní volební právo. Právo volit do Poslanecké sněmovny měla osoba dosáhnuvší věku 21 let, právo být zvolen poslancem pak osoba starší 30 let. Možnost jít volit ve

²⁷ Tzv. recepční zákon (č. 11/1918 Sb.) o převzetí celého právního řádu Rakouska pro české země a celého právního řádu Uher pro Slovensko.

²⁸ Zákon č. 37/1918 Sb., O Prozatímní ústavě

²⁹ BROKLOVÁ (1992). s. 24.

³⁰ KREJČÍ (2006). s. 200.

³¹ BROKLOVÁ (1992). s. 25.

³² Zákon č. 121/1920 Sb.

volbách do Senátu měl občan od 26 let, být zvolen senátorem pak osoba starší 45 let. Stanovena byla i volební povinnost, avšak nebyly vytvořeny mechanismy sankcí v případě jejího porušení.³³

Pro obě komory parlamentu byl definován princip poměrného zastoupení.³⁴ Důvod pro využití tohoto systému byl zdůvodněn zejména snahou o zajištění politických práv pro národnostní menšiny. To se do velké míry zdařilo a své poslance či senátory měli po celou dobu trvání státu Němci, Maďaři, Rusíni i Poláci. V průběhu let však došlo k posunu tohoto zastoupení od sociálně laděných stran až ke stranám nacionálním a iredentistickým, což nakonec nepřímo vedlo až k rozbití republiky.

Systém voleb určovaly zákony č. 123, 124, 208 a 431/1920 Sb. a jejich následné novely. Speciálně pro potřebu voleb bylo zřízeno 23 volebních krajů pro volby do Poslanecké sněmovny a 13 volebních krajů pro senátní volby. Volič se ve volbách rozhodoval pro celou krajskou kandidátku některé strany a pořadí kandidátů nemohl měnit, tzn. že kandidátní listiny byly přísně vázané.³⁵ Proti tomuhle nešvaru marně bojovalo několik skupin politiků³⁶ nebo Strana proti vázaným kandidátním listinám, která však většího úspěchu nezaznamenala. Přísně vázané kandidátní listiny byl další symbol velké moci politických stran

Rozdělování mandátů na základě výsledku voleb probíhalo ve třech skrutiniích. V prvním skrutiniu byla použita Hareova formule – ta stanovila počet hlasů, které jsou nutné k získání jednoho mandátu ve volebním kraji. Avšak kvůli této metodě zůstaly neobsazené mandáty a přebytky hlasů. Proto byla ve druhém skrutiniu využita formule Hagenbach-Bischoffova. Zbylé hlasy z celé republiky se vydělily neobsazenými mandáty zvětšenými o jeden. Stále neobsazené mandáty přešly do třetího skrutinia, kde se aplikovalo pravidlo největšího zbytku – mandáty obdržely ty strany, které měly největší počet zbytkových hlasů. Tento postup opět zvýhodňoval velké strany a vedl k nepřímé formě volby ve druhém a třetím skrutiniu.³⁷

³³ KREJČÍ (2006). s. 205.

³⁴ BROKLOVÁ (1992). s. 29.

³⁵ KREJČÍ (2006). s. 207.

³⁶ Například právník a senátor Otakar Krouský vydal rozsáhlou kritiku stávajícího volebního systému (publikace Volební reforma), kde mimo jiné kritizoval vázané kandidátky jako nedemokratický prvek.

³⁷ KREJČÍ (2006). s. 208.

6 PŘEHLED POLITICKÝCH STRAN PRVNÍ REPUBLIKY

Jak již bylo zmíněno v kapitole předcházející, po rozpadu Rakouska-Uherska se většině významných politických stran podařilo zachovat kontinuitu a dokonce získaly možnost podílet se na tvorbě ústředních orgánů nového státu, což ještě více posílilo jejich pozici a moc.

V první Československé republice tak měly politické strany od počátku privilegované postavení. Staly se základními součástmi struktury politického systému a zasahovaly i do řady nepolitických sfér života společnosti. S jistou dávkou kritičnosti až ironie byla dokonce první republika již ve své době označována za stát politických stran.³⁸

Růst moci stran v politickém systému měl za následek přenesení mocenského těžiště z parlamentu do neveřejných jednání stranických a mezistranických orgánů.³⁹ Typickým rysem zpolitizování československé společnosti byl i vznik ke stranám přidružených zájmových, odborových a hospodářských organizací, které svou nabídkou sportovního a kulturního vyžití či poskytnutím hospodářských výhod k sobě připoutávaly značnou část společnosti.⁴⁰ To s sebou přinášelo i početnou členskou základnu s řadou místních organizací. Můžeme tak říci, že tehdy oblíbené heslo „strany provázejí člověka od narození až do hrobu“ mělo reálné základy. Samozřejmostí byl u velkých politických stran vlastní tiskový orgán, který se stal „hláskou troubou“ dané strany a nejefektivnějším komunikačním prostředkem mezi vrcholnými stranickými orgány a řadovými členy nebo sympatizanty.

Charakteristickým symbolem stranickopolitického systému meziválečného období byla jeho značná roztříštěnost. Na politickém kolbišti bojovalo až 50 subjektů, přičemž do Národního shromáždění se po volbách pravidelně dostávalo okolo 15 stran. Toto spolu se systémem poměrného zastoupení znamenalo, že po volbách nezískala žádná strana nikdy většinu, která by ji opravňovala k sestavení jednobarevné vlády.

³⁸MAREK a kol. (2000). s. 24.

³⁹KREJČÍ (2006). s. 215.

⁴⁰MAREK a kol. (2000). s. 24.

Tato skutečnost kladla velké nároky na koaliční potenciál stran a schopnost jejich vůdců udržet stabilitu vzniklé koalice.⁴¹

Na následujících řádcích stručně zcharakterizujeme významné politické strany⁴² úspěšně kandidující do PS NS a mající sestavenou kandidátní listinu ve volebním kraji XIV. Moravská Ostrava, tedy i na Těšínsku.⁴³

Československá národní demokracie (ČND)

Strana vznikla v únoru 1918 a převzala členy několika již dříve rozpuštěných stran, především strany mladočeské. Největším úspěchem Národní demokracie bylo jmenování jejího předsedy Karla Kramáře prvním premiérem republiky. K dalším významným představitelům strany patřil ministr financí Alois Rašín, mj. jeden z „mužů 28. října“.

Programově se Národní demokracie prezentovala jako strana celého národa, zastupující všechny jeho složky. Blízký jí byl také Kramářův panslavismus, což ovšem naráželo na zahraničněpolitickou koncepci Edvarda Beneše a Tomáše G. Masaryka. Osobní spory mezi předsedou strany a prezidentem značně pošramotily stranu ve veřejném mínění. Vražda nejschopnějšího straníka Aloise Rašína znamenala pro národní demokraty další těžkou ránu.

Již první parlamentní volby znamenaly pro národní demokraty značné zklamání. Se ziskem 6,3 % hlasů strana obsadila až páté místo a i v dalších volbách zaznamenala klesající tendenci. Východisko se snažila najít ve spojení s extremistickou Národní ligou Jiřího Stříbrného a do voleb v květnu 1935 šly tyto strany v koalici pod názvem Národní sjednocení. Výrazného úspěchu však ani tento nový, krajně pravicový politický útvar, nezaznamenal.

⁴¹ KREJČÍ (2006). s. 216.

⁴² Výčet stran je řazen abecedně a dle národnostního klíče.

⁴³ Charakteristika politických stran a volební výsledky jsou čerpány především z těchto publikací: MAREK (2000).; KREJČÍ (2006).; SÚS (1926).; SÚS (1930); SÚS (1936).

Československá sociálně-demokratická strana dělnická (ČSDSD)

Jedna z nejstarších českých politických stran byla založena jako důsledek rostoucího významu dělnického hnutí již roku 1878 v břevnovském hostinci U Kaštanu. V prosinci roku 1918 došlo ke spojení se slovenskými sociálními demokraty a vznikla tak první strana s celostátním působením. Dlouholetým předsedou sociální demokracie byl Antonín Hampl, z významných členů jmenujme například Františka Soukupa, Rudolfa Bechyně, Gustava Habrmana nebo Slováka Ivana Dérera.

Sociální demokracie se tradičně hlásila k levicové orientaci a svůj volební program zaměřovala na dělnictvo a nižší sociální vrstvy. Byla členem mezinárodní Socialistické internacionály a prosazovala státotvornou politiku demokratického socialismu. Vážnou krizí prošla v roce 1921, kdy se od ní odštěpilo marxistické křídlo vedené Bohumilem Šmeralem, který posléze založil stranu komunistickou.

V roce 1920 získala ČSDSD ve volbách do PS 25,7 % hlasů a premiérem se stal straník Vlastimil Tusar. Po odštěpení komunistů došlo roku 1925 k propadu preferencí na 8,9 %, avšak světová hospodářská krize na přelomu třicátých let umožnila opětovnému posílení levice, a tedy i Sociální demokracie. Strana měla v průběhu první republiky své zástupce téměř ve všech vládách a po osvobození v roce 1945 se stala součástí Národní fronty.

Československá strana národně-socialistická (ČSNS)

Kořeny národně-socialistické myšlenky sahají do roku 1897, kdy byla založena Strana národních dělníků jako nacionalistická protiváha sociální demokracii. Hlavním představitelem strany byl od jejího počátku Václav Jaroslav Klobučník. Z dalších čelných představitelů zmiňme Edvarda Beneše, Petra Zenkla či Františku Zemínovou. V roce 1927 se od strany odštěpila fašizující skupina okolo místopředsedy Jiřího Stříbrného, který poté založil Národní ligu.

Politický program národně-socialistické strany kladl důraz na znárodňování firem na úkor soukromého vlastnictví výrobních prostředků, avšak za radikálního odmítání marxismu. Kombinací sociálních a národních myšlenek se strana snažila získat

jak dělnictvo, tak i střední třídu. Rovněž propagované antimilitaristické teze oslovily určitou část voličů.

Strana ve všech parlamentních volbách získala okolo 10 % hlasů a byla členem většiny vládních koalic. Po válce byla obnovena jako součást Národní fronty.

Československá strana lidová (ČSL)

Lidovci vznikli sloučením několika křesťanských stran v lednu 1919 na celostátním sjezdu v Brně. Předsedou strany se stal Msgre. Jan Šrámek, jenž se musel od počátku potýkat se silnou protikatolickou vlnou, která propukla v Československu po vyhlášení samostatnosti.

Program strany lidové byla založen na idejích tzv. křesťanského solidarismu. Žádal především církevní vliv ve školách, podporu rodin, církevní sňatek a jeho nerozlučitelnost. Strana bojovala proti alkoholismu, prostituci, potratům a bezvěrectví.

I přes vzrůstající ateismus obyvatel RČS si strana lidová udržela stabilní podporu okolo 8 %, zejména díky voličské základně v tradičně katolických oblastech státu, zejm. na Moravě. Strana byla obnovena i po druhé světové válce a dodnes činné jsou také některé její přidružené organizace, například její tělovýchovná organizace Orel.

Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská (ČŽOSS)

Živnostenská strana vznikla v dubnu 1919 spojením tří stavovských stran. Hlavními představiteli byli Rudolf Mlčoch a Josef Václav Najman, kteří se ve funkci předsedy strany několikrát vystřídali.

Jak již název napovídá, hlavním programem strany byla idea středostavovství, kdy střední stav představuje základ hospodářské samostatnosti národa. Strana tudíž sledovala především konkrétní požadavky živnostníků, obchodníků a řemeslníků směřující ke zlepšení jejich postavení.

Zaměření této strany na relativně úzkou skupinu obyvatelstva znamenalo i nižší volební zisky. V roce 1920 dosáhla strana pouhých 2 % hlasů, posléze svůj výsledek mírně zlepšila a její podpora se v dalších volbách pohybovala okolo 5 %. Po válce nebyla obnovena.

Komunistická strana Československa (KSČ)

Strana vznikla odštěpením od sociální demokracie v květnu 1921 za poměrně dramatických okolností. Známy je například tzv. boj o Lidový dům, sídlo ČSDSD, který nakonec na základě soudního rozhodnutí KSČ nezískala. Tato skutečnost byla po Únoru 1948 propagandisticky zneužita a celá událost byla i literárně zpracována (dílo Anna proletářka).

Prvním předsedou strany se stal Bohumil Šmeral. I přes volební úspěch v roce 1925 byl kritizován jako příliš umírněný. Sjezd strany v roce 1929 přivodil zvrát a do čela se vyhoupli tzv. Karlínští kluci, seskupení mladých komunistů důsledně hájících bolševickou linii v čele s Klementem Gottwaldem. Dalšími členy této frakce byli Antonín Zápotocký, Jan Šverma, Rudolf Slánský, Eduard Urx, aj.

Volebním programem komunistů byly sociální požadavky a dodržování programu Komunistické internacionály (Kominterny) s konečným cílem bolševizace celého státu a jeho připojením do tábora SSSR. Na celém území státu vystupovala KSČ jednotně, a tak jako jediná měla nadnárodní charakter.

Ve své premiérové kandidatuře do voleb v listopadu 1925 dosáhla strana překvapivého úspěchu 13 % hlasů. V letech 1929 a 1935 pak dosáhla totožného výsledku 10 % hlasů.

Národní obec fašistická (NOF)

Fašistická strana vznikla v našich zemích v roce 1926. Vzorem pro tuto stranu byl fašismus italský a předsedou strany se stal degradovaný generál Radola Gajda. Radikální část strany po vzoru Mussoliniho pochodu na Řím provedla v lednu 1933 tzv. Židenický puč, který ale skončil naprostým fiaskem a vůdce pučistů Ladislav Kobsinek byl zatčen a poslán do vězení. V době zářijové krize 1938 se strana ústy svého předsedy postavila na obranu republiky proti nacistům.

Ve volbách se strana nijak výrazně neprosadila, v roce 1929 kandidovala v koalici s Ligou proti vázaným kandidátním listinám s výsledkem 1 % hlasů, v následujících volbách v květnu 1935 kandidovala samostatně a získala 2 % hlasů. Po válce nebyla obnovena.

Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (RSZML)

Nejvýznamnější politická strana první republiky, z jejíhož vedení se nejčastěji rekrutovali předsedové koaličních vlád. Zkráceně též nazývána jako Agrární strana a její členové jako agrárníci. Největší osobností strany byl bezesporu její dlouholetý předseda Antonín Švehla. Z dalších vrcholných představitelů zmiňme Jana Malypetra, Františka Udržala, Františka Machníka či Slováky Milana Hodžu a Vavro Šrobára.

Agrárníci byli konzervativně-pravicové orientace a zastávali tezi tzv. politického agrarismu. Proto požadovali ve svých programových prohlášeních další a důkladnější pozemkovou reformu. Své voliče měla strana především na venkově, a to jak mezi drobnými rolníky, tak i velkostatkáři.

V prvních volbách do PS NS v roce 1920 strana získala 9,7 % hlasů, předčasné volby roku 1925 ji zajistily vítězství ziskem 13,7 % hlasů. V obou následujících volbách (1929 i 1935) strana získala okolo 15 % hlasů a pozici nejsilnější strany si udržela. Po druhé světové válce nebyla strana pod tlakem komunistů obnovena a její bývalí vedoucí představitelé byli obviněni z kolaborace a postaveni před Lidový soud.

Bund der Landwirte – Svaz zemědělců (BdL)

Strana byla založena v listopadu 1918 v České Lípě a patřila mezi tzv. aktivistické strany. V roce 1926 vstoupila do vlády a její předseda Franz Spina byl jmenován ministrem veřejných prací. Strana zastávala podobné názory jako čeští agrárníci s tím rozdílem, že působila v německém pohraničí. V roce 1938 byla ovládnuta Henleinovci a včleněna do Sudetendeutsche Partei.

Deutsche Christlichsoziale Volkspartei – Německá křesťansko-sociální strana lidová (DCV)

Strana byla založena v listopadu 1919 a navazovala na činnost původních rakouských lidovců. Měla obdobný program jako její čs. protějšek. Vedoucím činitelem byl Robert Mayr-Harting, který se v roce 1926 stal ministrem spravedlnosti. Aktivistickou linii strana držela i v 30. letech, kdy její zástupce, Erwin Zajicek, zasedal v Hodžově vládě jako ministr bez portfeje. Po tzv. anšlusu Rakouska strana pozastavila svou činnost.

Deutsche Nationalpartei – Německá národní strana (DNP)

Německá národní strana vznikla v prosinci 1919, programově blízká byla straně DNSAP. Hlavním cílem této ultrapravicové strany byl požadavek národnostního sebeurčení sudetských Němců. Strana se také hlásila k idejím velkoněmectví a antisemitismu. Vůdcem strany byl Rudolf Longman von Auen. Strana po celou dobu své existence patřila mezi tzv. negativistické strany. V roce 1933 byla její činnost zakázána a většina členů přešla do Henleinovy SHF.

Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei – Německá národně-socialistická strana dělnická (DNSAP)

Další ultrapravicová a nacionalistická strana, patřící do negativistického tábora. Již od počátku 20. let rozvíjela kontakty s Hitlerovou NSDAP. Vůdci strany Rudolf Jung a Hans Krebs po odhalení spolupráce s nacistickými kruhy a po procesu s představiteli stranického tělovýchovného spolku Volkssport, obviněnými z protistátní činnosti, uprchli do Německa. Strana byla v říjnu 1933 na základě zákona na ochranu republiky rozpuštěna a členská základna se přesunula do Henleinovy SHF.

Deutsche Sozialdemokratische Arbeiterpartei – Německá sociálně-demokratická strana dělnická (DSDAP)

Nejvýznamnější německá politická strana 20. let. Jako první se připojila k tzv. aktivistické linii a uznala existenci Československa. Zastávala obdobný program jako česká sociální demokracie. Předseda strany Ludwig Czech se v roce 1929 stal ministrem sociální péče v Udržalově vládě. V roce 1936 se strana podílela na vypracování koncepce tzv. novoaktivismu. I poté, co zbytek německého politického spektra přešel do Henleinovy SdP, zůstala sociální demokracie věrná principům československé demokracie. V březnu 1938 se novým předsedou stal Wenzel Jaksch, který za druhé světové války působil v emigraci v Londýně.

Deutsche Wahlgemeinschaft – Německé volební společenství (DWG)

Cílem tohoto uskupení byla snaha o sjednocení všech německých občanských stran. Nejbližšími spojenci této strany byli němečtí agráři. Před parlamentními volbami v květnu 1935 strana splynula s SdP.

Sudetendeutsche Partei (SdP)

Strana vznikla z tzv. *Sudetendeutsche Heimatsfront - Sudetoněmecké vlastenecké fronty (SHF)* po zákazu DNSAP a DNP v říjnu 1933. Původně se jednalo o hnutí, v němž se měly koncentrovat všechny sudetské spolky a strany. Vůdcem SHF byl učitel tělocviku z Aše Konrád Henlein. Do užšího vedení hnutí patřili Karl Hermann Frank, Wilhelm Sebekowsky a Ernst Kundt. Aby se mohlo toto hnutí zúčastnit květnových parlamentních voleb, přetvořilo se měsíc před tím, tj. v dubnu 1935, na regulérní politickou stranu – Sudetendeutsche Partei.

Zprvu strana tajila své iredentistické tendence a naoko působila jako aktivistická a v prvním programovém prohlášení publikovaném v České Lípě v říjnu 1934 se dokonce přihlásila k demokratické ČSR a odsoudila jak komunismus, tak i nacismus. Žádala částečnou autonomii Sudet, po sjezdu v Karlových Varech v dubnu 1938 odkryla své karty a v tzv. Karlovarských požadavcích formulovala své skutečné cíle. Ve zkratce řečeno, po naplnění těchto bodů by došlo k vzniku tzv. státu ve státě, kdy by jedna část státu žila v duchu tradic Masaryka a rozvíjela by zásady demokracie a druhá by propagovala tzv. německý světový názor a zavedla by totalitní diktaturu ve šlépějích Hitlerovy Třetí říše.

Po parlamentních volbách 1935 se SdP stala největší německou stranou u nás. Během následujících tří let se jí podařilo nejen odstranit aktivistické strany, ale zničit i republiku.

Koalice polských stran (KPS)

Po rozdělení Těšínska se na československém území začaly konstituovat samostatné polské politické strany. V únoru 1921 vznikla *Polska socialistyczna partia robotnicza w Czechoslowacji – Polská socialistická strana dělnická v Československu (PSPR)*, jejíž představitelé Emanuel Chobot a Józef Buzek vstoupili po volbách v roce 1929 do poslaneckého klubu ČSDSD. PSPR jako jediná polská strana zastávala v meziválečném období aktivistickou linii a její členové spolupracovali s českými sociálními demokraty.

Druhou polskou politickou stranou byl *Zwiazek Ślaskich Katolików – Svaz slezských katolíků (ZŚK)* v čele s Leonem Wolfem. Tato strana zastávala nacionalistickou linii a orientovala se spíše klerikálně. Soupeřem jí bylo *Polskie stronnictwo ludowe – Polská strana lidová (PSL)*, sdružující evangelicky orientované a rovněž nacionalistické vrstvy.

Polské politické strany cítily nutnost vzájemné spolupráce více než české. Proto před parlamentními volbami v roce 1925 vznikla volební koalice všech výše zmíněných stran. Úspěch zaznamenala v politických okresech Fryštát a Český Těšín. V následujících volbách v listopadu 1929 se z taktických důvodů spojily polské strany s židovskými. Podpis polsko-německého paktu o neútočení v roce 1934 a nová protičeskoslovenská politika polského sanačního režimu znamenaly odchod polských stran do opozice a před volbami v květnu 1935 jejich vstup do Autonomistického bloku Hlinkovy slovenské ľudové strany.

Po anslussu Rakouska v březnu 1938 se všechny polské strany a spolky (kromě PSPR) spojily do *Zwiazku Polaków w Czechoslowacji – Svazu Poláků v Československu* s cílem totožným jako Henleinova strana – právo Poláků na sebeurčení a úplnou autonomii. Souhrn polských požadavků byl předán také misi lorda Runcimana.

Židovská strana (ŽS)

Židovská strana jako centrální politická strana Židů v Československu usilovala především o zastoupení židovské menšiny na komunální i parlamentní úrovni. Její působení však oslabovaly různé sionistické ortodoxní organizace, například na Podkarpatské Rusi hnutí Mizrachi. Volebního úspěchu dosáhla pouze po jednorázovém koaličním spojení s Poláky ve volbách roku 1929.

7 VOLBY DO NÁRODNÍHO SHROMÁŽDĚNÍ REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ V OKRESE ČESKÝ TĚŠÍN

7.1 Analýza voleb do Poslanecké sněmovny v listopadu 1925

Politická situace byla v roce 1925 vyostřená. Dosavadní vládní koalice, složená z agrárníků, sociálních demokratů, národních socialistů, národních demokratů a lidovců, tzv. Pětka, ztrácela pod vlivem různých skandálů dech. Korupční aféra v Družstvu hospodářských lihovarů stála křeslo vlivného agrárnického předsedu Senátu Karla Práška a také národně-socialistického ministra pošt Aloise Tučného. Úplatkářská aféra pak stála v pozadí demise ministra železnic Jiřího Stříbrného.⁴⁴

Největší neshody však panovaly mezi sociálními demokraty a agrárníky. Sociální demokraté připravili rozšíření sociálního pojištění, jež by zlepšilo situaci zaměstnanců, hlavně dělníků. Agrárníci zase požadovali zavedení dovozních agrárních cel, protože československé zemědělství trpělo importem lacinějších výrobků ze zahraničí. Sociální demokracie se zavedením cel nesouhlasila, protože tento krok by vedl k zvýšení cen potravin. Agrárníci se rozhodli pro kompromis – pokud soc. dem. schválí cla, oni na oplátku budou hlasovat pro zákon o pojištění.⁴⁵ Zákon o něm byl 9. října 1924 přijat, vzápětí však sociální demokraté od podpory cel ustoupili. Tato skutečnost zasadila největší ránu do soudržnosti celé koalice. Premiér Švehla prožil těžké zklamání a odešel na zdravotní dovolenou. Koalice fungovala už jen ze setrvačnosti a strany vládní Pětky se dohodly vypsát volby do obou komor Národního shromáždění už na podzim 1925 a nečekat na jaro 1926, kdy měl být jejich řádný termín.⁴⁶

Celkovým vítězem i vítězem mezi českými stranami se v těchto předčasných volbách stali agrárníci (Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu), kteří i přes výše zmíněnou Práškovu aféru získali 13,6 % hlasů. Těsně za agrárníky, jen s o 0,6 pct. bodu nižším volebním ziskem, skončila Komunistická strana Československa. Komunisté, kteří kandidovali v parlamentních volbách poprvé, těžili zejména ze svého internacionálního charakteru, kdy například na Podkarpatské Rusi získali 30 % všech platných hlasů. Na třetím místě poněkud překvapivě skončila s 9,7 %

⁴⁴ KVAČEK (2006). s. 38–41.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ MAREK a kol. (2000). s. 129.

Československá strana lidová, která se v tomto roce potýkala s vlnou antiklerikalismu v souvislosti s oslavami výročí úmrtí mistra Jana Husa. Až na čtvrtém místě se umístila Československá sociálně demokratická strana dělnická se ziskem 8,8 %. Pro vítěze minulých voleb to byla jednoznačná porážka, způsobená mimo jiné i odštěpením komunistů a odchodem řady radikálněji smýšlejících členů soc. dem. právě do KSČ.⁴⁷

Z německých stran nejlépe dopadl Svaz zemědělců, který obdržel 8 % platných hlasů. Propad oproti minulým volbám zaznamenala také německá sociální demokracie, která si ale svou pozici druhé nejsilnější německé politické strany udržela. Na Slovensku triumfovala Hlinkova slovenská ľudová strana, hrající na nacionální a protičeskou strunu.

Volební kraj XIV. Moravská Ostrava⁴⁸

Stejně jako na celé Moravě a Slezsku, také v moravskoostravském volebním kraji zvítězila se ziskem 15,7 % hlasů strana lidová. Oslovovala především věřící venkovské obyvatelstvo svou snahou o sociální spravedlnost bez užití třídního boje. Tradičně průmyslový charakter kraje a silné zastoupení dělnictva zajistil druhé místo (14 %) sociální demokracii a třetí (11,9 %) straně komunistické. Slabého výsledku dosáhli agráři (6,8 %). Z německých stran uspěli především křesťanští sociálové (8,1 %) a nacionalisté (7,8%). Zajímavého výsledku dosáhla koalice polských stran, která kandidovala pouze v tomto kraji a získala zde 6,2 %, což v celostátním měřítku znamenalo 0,4 % všech platných hlasů. To jim vyneslo jedno poslanecké křeslo a v PS NS za tuto koalici zasedl JUDr. Leon Wolf ze Związku Śląskich Katolików.

Politický okres Český Těšín

Předčasné volby roku 1925 byly prvními parlamentními volbami, které se konaly na celém území Československa⁴⁹, tedy i na Těšínsku. Jednoznačným vítězem voleb v těšínském politickém okrese se stala koalice polských stran se ziskem 42,7 % hlasů. KSČ získala oproti polskému bloku o polovinu méně hlasů (20,6 %), ale i tak skončila s velkým náskokem na druhém místě. K volebnímu úspěchu jí pomohl již

⁴⁷ MAREK a kol. (2000). s. 95.

⁴⁸ Volební výsledky ze všech úrovní čerpány z publikací: SÚS (1926); ČSÚ (2006).

⁴⁹ První volby do Národního shromáždění se nekonaly na Podkarpatské Rusi, Oravě, Spiši a Těšínsku z důvodu nedořešených hraničních sporů a nestabilizované vnitřní situace v těchto regionech.

zmíněný internacionální charakter, kdy pro ni hlasovali nejen Češi, ale i Poláci a Němci. Třetí místo obsadila ČSDSD se ziskem 6,9 % následovaná RZML s 6,7 %.

Soudní okres Český Těšín

V porovnání s výsledky celého politického okresu bylo volební chování obyvatel soudního okresu Český Těšín téměř identické. První tři místa jsou v obou administrativních celcích totožná, jen na čtvrtém místě zde došlo ke změně, kdy díky velkému zastoupení německé menšiny v městě Český Těšín toto místo obsadila strana DNP a odsunula tak RSZML na místo páté. Ostatní kandidující subjekty (kromě pátých lidovců) nepřesáhly tříprocentní hranici.

Soudní okres Jablunkov

V SO Jablunkov výrazněji dominovala koalice polských stran. Ziskem 56 % hlasů zcela ovládla výsledkovou listinu. Úspěch zaznamenala i KSČ (22,8 %), mající svou tradiční základnu v hutnickém Třinci a jeho bezprostředním okolí. S výjimkou RSZML (6 %) ostatní česká politická strany zcela propadly a ani německé politické strany zde výraznější úspěch nezaznamenaly.

Tab. 1 Výsledky voleb do PS NS v roce 1925 vyjádřené v procentech

Politická strana		územní jednotka				
		RČS	VK XIV.	PO Český Těšín	SO Český Těšín	SO Jablunkov
československé	RSZML	13,66	6,88	6,70	7,02	6,17
	ČSL	9,72	15,72	2,84	3,81	1,12
	ČSDSD	8,88	14,06	6,96	8,62	4,01
	ČSNS	8,57	5,70	2,89	2,95	2,86
	ČŽOSS	4,03	3,11	0,78	1,07	0,26
	ČND	4,01	2,92	2,31	2,75	1,52
německé	BdL	8,05	3,07	0,17	0,24	0,07
	DSDAP	5,79	5,51	1,05	1,52	0,21
	DCV	4,42	8,19	3,37	4,74	0,93
	DNP	3,39	7,80	5,44	7,61	1,63
	DNSAP	2,37	5,21	1,34	1,92	0,33
ostatní	KSČ	13,15	11,90	20,65	19,38	22,89
	ŽS	1,39	1,19	1,37	1,78	0,61
	KPS	0,42	6,25	42,77	34,87	56,68

Zdroj: SÚS 1926

7.2 Analýza voleb do Poslanecké sněmovny v říjnu 1929

Je zajímavé, že i parlamentní volby roku 1929 byly volbami předčasnými. Jejich konání bylo do jisté míry ovlivněno výsledky voleb do zemských zastupitelstev roku 1928, kdy posílily na úkor stran středopravé vlády tzv. panské koalice strany nekomunistické levice. Dále zde byl faktor opětovné dlouhodobé zdravotní indispozice premiéra Švehly, jehož zastupoval lidovecký předseda Šrámek, s nímž byli ostatní koaliční partneři nespokojeni.⁵⁰

Rozhodně bychom měli ještě zmínit aféru slovenského politika Vojtecha Tuky z HSĽS. Ten do časopisu Slovák napsal článek *Vacuum iuris*, v němž tvrdil, že Martinská deklarace obsahovala tajnou doložku, která společný stát Čechů a Slováků potvrzuje pouze na 10 let. Tuka tak prohlásil, že po 30. říjnu 1928 přestane na území Slovenska platit ústava i zákony RČS. Článek rozvířil politickou scénu, vystrašil české politiky a Tukovy aktivity podnítily zájem čs. bezpečnostních složek o jeho osobu. Celá situace nakonec vyústila v Tukovo zatčení a odsouzení na 15 let za špionážní činnost ve prospěch Maďarského království.⁵¹ Tukovi stoupenci zejména z řad mladých ľudáckých straníků vyvinuli tlak na předsedu strany Hlinku, který nakonec ohlásil odchod svých ministrů z vlády.

V době stále ještě trvající konjunktury (ke krachu na newyorské burze došlo až 14 dní po parlamentních volbách) sílilo v jednotlivých stranách volání po využití příznivé hospodářské situace k vypsání voleb a novému rozdělení karet na politické scéně. V únoru 1929 Švehla definitivně odstoupil a v premiérském křesle ho nahradil jeho spolustraník František Udržal, který od začátku přistupoval ke své misi jako k překlenovací a ve vládě neprovedl žádné významné změny.⁵²

Výsledky voleb nakonec znamenaly pokračování stejného trendu jako ve volbách do zemských zastupitelstev v předchozím roce, tedy posílení levicových stran. Zvítězila sice RSZML, která oproti minulým volbám dokonce lehce posílila a získala 14,9 % hlasů, ale na druhém místě skončila ČSDSD, která se již vzpamatovala z odštěpení komunistů a dokonce na jejich úkor získala nové voliče. Jako hospitanti za

⁵⁰ KÁRNÍK (2005). s. 550-553.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Tamtéž.

tutu stranu v parlamentu zasedli dva členové KPS, a to Emanuel Chobot a Jan Buzek. Na třetím místě skončila další levicová strana, ČSNS s 10,3 % všech odevzdaných hlasů.

Právě zmíněné posílení sociální demokracie nastalo díky radikálním změnám v komunistické straně, kdy se po V. sjezdu KSČ dostalo k moci radikální bolševické křídlo v čele s Klementem Gottwaldem. Přílišná radikalizace a bolševizace strany v intencích VI. kongresu Kominterny zapříčinila odchod řady straníků a zakládajících členů (např. spisovatelé V. Vančura, I. Olbracht, S. K. Neumann).⁵³ Tento rozkol spolu s dobrou hospodářskou kondicí státu znamenal ztrátu voličských preferencí a propad na čtvrtou příčku se ziskem 10,2 % hlasů.

Již několikrát zmíněné posílení levice proběhlo nejenom v českém, ale i v německém politickém prostoru. DSDAP dopadla s 6,8 % z německých stran nejlépe a zaznamenala přírůstky ve všech volebních krajích. Na druhém místě s 5,3 % skončil nový subjekt, Německé volební společenství (DWG). DWG vzniklo spojením Svazu německých zemědělců (BdL) a dalších méně významných politických stran ve snaze sjednotit roztříštěnou německou politickou scénu.

Volební kraj XIV. Moravská Ostrava⁵⁴

I v moravskoostravském volebním kraji zaznamenaly úspěch strany levé části politického spektra. Zvítězila zde s přehledem ČSDSD, jenž si oproti minulým volbám polepšila o 4 pct. body na celkových 18,5 %. Na druhém místě skončila ČSL se ziskem 11,6 %. Ta své vítězství z voleb 1925 nezopakovala a o 4 pct. body si tentokrát pohoršila. Na třetím místě skončila KSČ s 10,2 % a celkově čtvrté místo patřilo ČSNS s 8,1 %. Také ve zdejším prostoru zafungovala posilující tendence DSDAP, která se i zde stala nejsilnější německou politickou stranou při zisku 7,1 % voličských hlasů.

Politický okres Český Těšín

V českotěšínském politickém okrese došlo přílivem nového obyvatelstva (zjm. z řad českých úředníků) ke změnám voličských preferencí. Porážku zaznamenala koalice polských stran, která tentokrát šla do voleb na společné kandidátce s Židovskou

⁵³ MAREK a kol. (2000). s. 143.

⁵⁴ Volební výsledky ze všech úrovní čerpány z publikací: SÚS (1931); ČSÚ (2006).

stranou. Navíc část antisemitsky smýšlejících voličů nedokázala tento fakt překousnout a volební koalici svými hlasy nepodpořila. Polský blok tak oproti volbám z roku 1925 ztratil 8,6 pct. bodů. Zůstal sice s 34,1 % vítězem, ale odklon voličů měl být varováním do budoucnosti. Druhé místo opět obsadila KSČ (22,1 %) a třetí skončila posílená ČSDSD.

Soudní okres Český Těšín

V tomto okrese si pozici nejsilnější strany zachovala KPS/ŽS, avšak i zde zaznamenala úbytek voličů, a to o 6,8 pct. bodů. Mírně posílila druhá KSČ a také třetí ČSDSD. Z německých stran skončila v poli poražených minule vítězná DNP, která oslabilo na úkor sesterské DNSAP. Úspěch a zároveň nejlepší výsledek z kandidujících německých stran si připsalo DWG. Mírné posílení zaznamenaly všechny čs. strany.

Soudní okres Jablunkov

Přes několikaprocentní oslabení, žádnou stranou však nijak neohrožena, vyhrála volby v jablunkovském soudním okrese opět KPS/ŽS. Na svou tradičně silnou pozici v regionu znovu navázala druhá KSČ. Polepšily si některé čs. politické strany, výrazně posílila například ČSNS (z 2,8 % v roce 1925 na současných 7 %) a ČSDSD (z 4 % na 7,6 %). Německé politické strany s výjimkou DWG nedosáhly ani procentní hranice.

Tab. 2 Výsledky voleb do PS NS v roce 1929 vyjádřené v procentech

Politická strana		územní jednotka				
		RČS	VK XIV.	PO Český Těšín	SO Český Těšín	SO Jablunkov
československé	RSZML	14,97	6,80	7,09	6,62	7,97
	ČSDSD	13,05	18,56	9,18	10,01	7,64
	ČSNS	10,39	8,19	6,14	5,66	7,03
	ČSL	8,44	11,62	2,31	3,05	0,92
	ČND	4,87	4,51	2,97	3,32	2,32
	ČŽOSS	3,94	2,87	2,18	2,90	0,86
německé	DSDAP	6,86	7,16	1,64	2,39	0,24
	DWG	5,37	3,73	4,39	5,93	1,54
	DCV	4,71	6,91	2,48	3,62	0,38
	DNSAP	2,76	6,46	2,80	4,01	0,59
	DNP	2,56	5,39	1,76	2,35	0,68
ostatní	KSČ	10,20	10,12	22,17	21,24	23,90
	HSLS	5,76	1,29	0,53	0,60	0,38
	KPS a ŽS	1,42	5,95	34,14	28,01	45,47

Zdroj: SÚS 1930

7.3 Analýza voleb do Poslanecké sněmovny v květnu 1935

Poslední parlamentní volby v předválečném Československu se konaly v řádném termínu. Pozměněná geopolitická situace v Evropě měla dopad i na tyto volby. RČS zůstala jediným demokratickým státem v celé střední Evropě. Po nástupu Adolfa Hitlera k moci v Německu v lednu 1933 a v souvislosti s hospodářskou krizí se i u nás začaly prosazovat fašistické či fašizující skupiny a proudy. Zákaz DNP a DNSAP paradoxně přispěl k sjednocení krajně pravicových německých iredentistických sil do Sudetoněmecké vlastenecké fronty Konráda Henleina.⁵⁵ Toto uskupení se právě krátce před květnovými volbami roku 1935 změnilo v politickou stranu pod názvem Sudetendeutsche Partei (SdP), a ta nakonec celé volby ovládla.

Československé politické strany, uvědomujíc si nebezpečí, apelovaly na demokratické smýšlení svých voličů, vyzvedávaly své dosavadní úspěchy a omezily vzájemné útoky, přičemž se snažily již před volbami ukázat svůj velký koaliční potenciál, který by v konečném důsledku vyvážil předpokládaný úspěch stran krajně pravicových i levicových. Skutečnost, že pověřit sestavením vlády vítěze voleb je zvykovým právem, nikoliv zákonnou normou, jim dodávala další naději v budoucí eliminaci extremistických stran do opozičních lavic.

Národní obec fašistická a Národní sjednocení šly do voleb z požadavkem na změnu režimu. SdP ideově směřovala k nacistickému Německu, KSČ zase k sovětskému Rusku. Vystoupit přímo proti republice si však žádná strana, z obav před možným zákazem a rozpuštěním, nedovolila.⁵⁶

Pesimistické předpovědi se naplnily a vítězem květnových voleb do NS RČS se opravdu stala Henleinova strana. Její výsledek 15,1 % znamenal zisk 44 poslaneckých mandátů. Prezident republiky Masaryk pověřil sestavením vlády v pořadí druhou nejsilnější (v počtu získaných mandátů ale vítěznou) stranu, a to RSZML, která za henleinovci zaostala o 0,8 procentních bodů. Oproti minulým volbám mírně oslabil ČSDSD, která se propadla na třetí pozici. Čtvrté místo opět obsadila KSČ s 10,2 %.

⁵⁵ KÁRNÍK (2002). s. 498–501.

⁵⁶ Tamtéž.

Kandidatura SdP znamenala odliv voličů ze všech ostatních německých, většinou pročeskoslovenských, stran. Jejich volební výsledky (krom DSDAP) dosáhly v těchto volbách necelých dvou procent. V souladu s Henleinovou agresivní rétorikou sjednocení sudetských Němců do jedné organizace tyto strany postupně ovládli jeho příznivci a iniciovali jejich včlenění do SdP. Jedinou německou aktivistickou stranou, která zůstala fungovat až do osudného září 1938, tak byla německá sociální demokracie.⁵⁷

Volební kraj XIV. Moravská Ostrava⁵⁸

Také v tomto kraji bylo charakteristickým rysem příklonění části voličského spektra k sudetoněmecké straně. Ziskem 19,1 % tak Henlein vyhrál i v tomto kraji. Na druhé místo tak byla odsunuta ČSDSD, jenž si mírně pohoršila. Třetí KSČ jen těsně předstihla čtvrtou ČSL. Z českých extrémně pravicových stran neuspěla žádná, jak Národní souručenství, tak Národní obec fašistická skončily hluboko v poli poražených.

Politický okres Český Těšín

V parlamentních volbách 1935 se rozhodly polské strany, po neúspěšném spojení s Židovskou stranou, kandidovat v širší koalici nazvané Autonomistický blok. Vůdčí stranou tohoto uskupení byla HSLŠ, dalším členem byl Autonomní zemědělský sojuz, Slovenská národní strana a již zmíněné strany polské. Přes opakující se vítězství se straně nepodařilo zvrátit klesající tendenci voličské podpory. Zisk 32,4 % přesto potvrzoval dominantní postavení polských stran ve sledovaném okrese. Na základě těchto výsledků přenechal AB jeden mandát polským stranám, konkrétně se do Poslanecké sněmovny dostal, po šestileté odmlce, dr. Wolf.⁵⁹

Z československých (českých) politických stran zaznamenaly trvalý růst volební podpory celkově třetí ČSDSD (+ 2,4 pct. bodu oproti roku 1929) a čtvrtá ČSNS (+ 4,7 pct. bodu oproti roku 1929). Německé aktivistické strany dosáhly velmi špatných výsledků, což se při odlivu jejich členstva (často pod výhrůžkou) k SdP dalo předpokládat.

⁵⁷ KÁRNÍK (2002). s. 498–501.

⁵⁸ Volební výsledky ze všech úrovní čerpány z publikací: SÚS (1936); ČSÚ (2006).

⁵⁹ GAWRECKI (1999). s. 293.

Soudní okres Český Těšín

Nejsilnější politickou stranou se v tomto administrativním celku stal AB. S velkým odstupem následovala KSČ, která oproti minulým volbám ztratila 4,3 pct. bodů. V soudním okrese Český Těšín můžeme zaznamenat stejný trend jako v nadřazeném okrese politickém, a to značné posílení dvou československých levicových stran. Sociální demokraté posílili ve srovnání s minulým hlasováním o 3 pct. body a národní socialisté dokonce o 5 pct. bodů, což znamená dvojnásobný počet voličů. Velmi silný elektorát zaznamenala SdP, která dosáhla lepšího výsledku v SO než v PO. Ostatní německé strany do hry již příliš nezasáhly.

Soudní okres Jablunkov

Charakteristickým rysem volebních výsledků za soudní okres Jablunkov bylo každovolební posilování stran československých. I zde si nejvýrazněji polepšily obě nejsilnější levicové nekomunistické strany – ČSDSD a ČSNS. Stabilní podporu 7 % zaznamenala RSZML. Německé strany (včetně SdP) v tomto okrese, stejně jako nikdy předtím, neuspěly.

Tab. 3 Výsledky voleb do PS NS v roce 1935 vyjádřené v procentech

Politická strana	územní jednotka					
	RČS	VK XIV.	PO Český Těšín	SO Český Těšín	SO Jablunkov	
československé	RSZML	14,29	7,30	5,96	5,33	7,13
	ČSDSD	12,57	16,10	11,65	13,07	8,98
	ČSNS	9,18	9,29	10,95	10,65	11,51
	ČSL	7,48	11,28	2,84	3,35	1,89
	NSJ	5,57	5,24	4,02	4,66	2,82
	ČŽOSS	5,44	4,38	3,06	4,00	1,27
	NOF	2,04	1,45	0,61	0,70	0,45
německé	SdP	15,18	19,11	7,89	10,79	2,43
	DSDAP	3,64	4,00	0,82	1,19	0,14
	DCV	1,98	3,60	1,44	2,11	0,19
	BdL	1,73	1,29	0,11	0,13	0,08
ostatní	KSČ	10,32	11,55	17,89	16,86	19,84
	AB	6,86	4,92	32,44	26,71	43,20
	DWG/MS	3,55	0,49	0,32	0,45	0,07

Zdroj: SÚS 1936

8 CHARAKTERISTIKA VOLEBNÍHO CHOVÁNÍ OBYVATEL TĚŠÍNSKA

Tato část práce se pokusí nastínit na základě vybraných demografických charakteristik závislost volebních zisků politických subjektů v jednotlivých obcích politického okresu Český Těšín v období 1925–1935.⁶⁰

Pro námi sledované období je typickým rysem zvyšující se volební účast při souběžném zvyšování počtu oprávněných voličů (viz tabulka č. 4). Tento jev souvisí nejen s tehdy kladným přirozeným přírůstkem obyvatel, ale také s procesem migrace českého obyvatelstva na Těšínsko (+10 950 oprávněných voličů za 10 let), které přicházelo na pozice ve státní a politické správě. Podíl Čechů rostl i díky pronikání českého kapitálu do velkých průmyslových podniků, například do Třineckých železáren. Volební neúčast, při tehdy existující volební povinnosti, dosahovala průměrných 7 %, což bráno v celostátním měřítku, nikterak nepřevyšovalo.

Tab. 4 Vývoj počtu oprávněných voličů, platných hlasů a volební neúčasti ve volbách do PS NS

	počet oprávněných voličů		
	1925	1929	1935
PO Český Těšín	37 562	41 167	48 547
SO Český Těšín	23 916	26 718	31 799
SO Jablunkov	13 646	14 449	16 748
	počet odevzdaných platných hlasů		
	1925	1929	1935
PO Český Těšín	34 290	37 893	44 617
SO Český Těšín	21 760	24 586	29 127
SO Jablunkov	12 530	13 307	15 490
	volební neúčast (%)		
	1925	1929	1935
PO Český Těšín	7,5	6,7	7,2
SO Český Těšín	7,9	6,9	7,7
SO Jablunkov	7,2	6,6	6,8

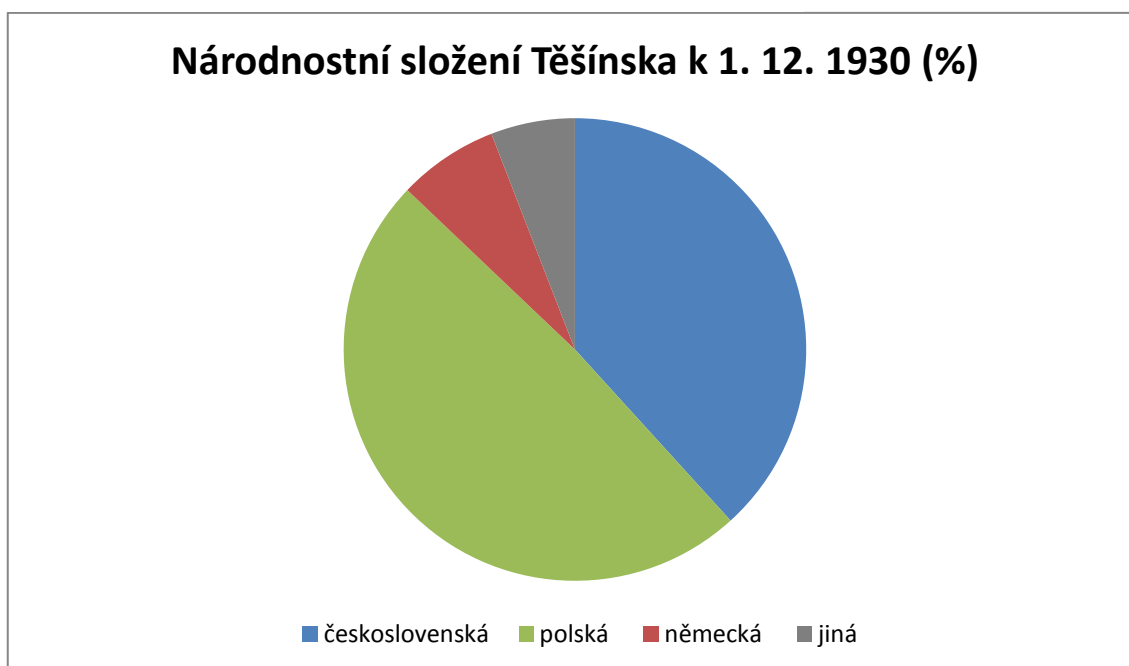
Zdroj: SÚS 1926, 1930, 1936

⁶⁰ Volební výsledky čerpány z publikací SÚS (1926); SÚS (1930); SÚS (1936) a ČSÚ (2006), údaje o národnostní a náboženské struktuře obyvatel z publikací SÚS (1935) a BARTOŠ – SCHULZ – TRAPL (2002).

8.1 Náboženské a národnostní zařazení jako faktor podmiňující volební chování obyvatel Těšínska

Jak již bylo v předchozích kapitolách řečeno, velkou roli v životě obyvatel Těšínska hrála národnostní rozmanitost oblasti. Dle dat ze sčítání lidu roku 1930 žilo na Těšínsku (PO Český Těšín) 48,8 % Poláků, 38,2 % Čechů, 7 % Němců a 5,8 % příslušníků jiných národností.⁶¹ Pestrost národnostní přispěla i k pestrosti politické. Jednotlivé strany se zaměřovaly především na voliče svého etnika, živnou půdu zde tudíž měly strany nacionální. Při bližším zkoumání však můžeme toto tvrzení částečně popřít, neboť KSČ v duchu svého internacionálního programu oslovovala společně s Čechy také Poláky, Němce a Židy. I některé další strany úspěšně „lovily“ své podporovatele v jiných skupinách, a to především na regionální témata ve svém programu.

Obr. 3 Národnostní struktura Těšínska dle sčítání lidu 1930

Zdroj: SÚS 1935

Je samozřejmě nutné upozornit, že se menšiny koncentrovaly zejména do větších sídel, především do Českého Těšína, Třince a Jablunkova. Příkladem budiž Český Těšín, kde žilo dokonce 3krát více Němců než Poláků (30,9 % ku 13,8 %).⁶² Jako jediné město v celém politickém okrese tak měl Č. Těšín česko-německé, nikoliv česko-

⁶¹ SÚS (1935). s. 106.

⁶² Tamtéž.

polské dvojjazyčné nápisy. I volební statistiky ze všech tří voleb potvrzují až 50 % podporu německým stranám v tomto městě. Tím vzniká zajímavý antagonismus v poměru k soudnímu okresu Český Těšín, který s výjimkou Třince tvořila převážně venkovská sídla do 1000 obyvatel, a kde bylo volební smýšlení obyvatel propolské a zisky KPS dosahovaly takřka 40 %.

Mimo „tradiční menšiny“ je nutné zmínit ještě další místní kategorie obyvatelstva. Typickým příkladem specifického etnika byli Šlonzáci (Slezané). Hlavní organizací Šlonzáků byla Slezská lidová strana, založená roku 1908 skočovským učitelem Josefem Koždoněm. Strana zdůrazňovala národnostní rozdílnost Slezanů od Poláků, sounáležitost se slezskou vlastí a propagovala rozvoj regionální kultury. Své myšlenky strana šířila prostřednictvím plátku Nasz Ślązak.

Tito „deutschfreundliche Polen“⁶³ na sebe výrazněji upozornili právě v problematickém období let 1919–1920, kdy žádali samostatnost Těšínska, případně celého Slezska, pod správou Společnosti národů. Inspirací jim bylo Svobodné město Gdaňsk, kde byla patová národnostní situace mezi Poláky a Němci právě takto vyřešena.⁶⁴ V momentě, kdy se ukázal pokus o neutralizaci Slezska neúspěšným, přiklonili se Šlonzáci k československé straně, uvědomujíc si lepší postavení menšin v Československu.

I po připojení k RČS si strana udržela vliv v regionu, stala se jazýčkem na vahách, přiklánějíc se tu na stranu českých, tu německých zájmů. V praktické politice, zejména na vyšší než komunální úrovni, spolupracovala tato strana s Němci. Předseda Koždoň byl opakovaně (celkem třikrát) zvolen starostou Českého Těšína.⁶⁵ Na závěr je třeba upozornit, že Státní úřad statistický nebral kategorii Šlonzák jako označení národnostní příslušnosti, nýbrž pouze příslušnosti teritoriální, proto museli Šlonzáci při sčítání lidu v příslušné kolonce uvést, zda se hlásí k národnosti československé, německé nebo polské.⁶⁶ Tato skutečnost nám neumožňuje bližšího zkoumání tohoto fenoménu, neboť ve vydaných statistikách se slezská národnost skrývá v kategorii „jiné“ či „ostatní“.

⁶³ GAWRECKI (1999). s. 23.

⁶⁴ BÍLEK (2011). s. 103.

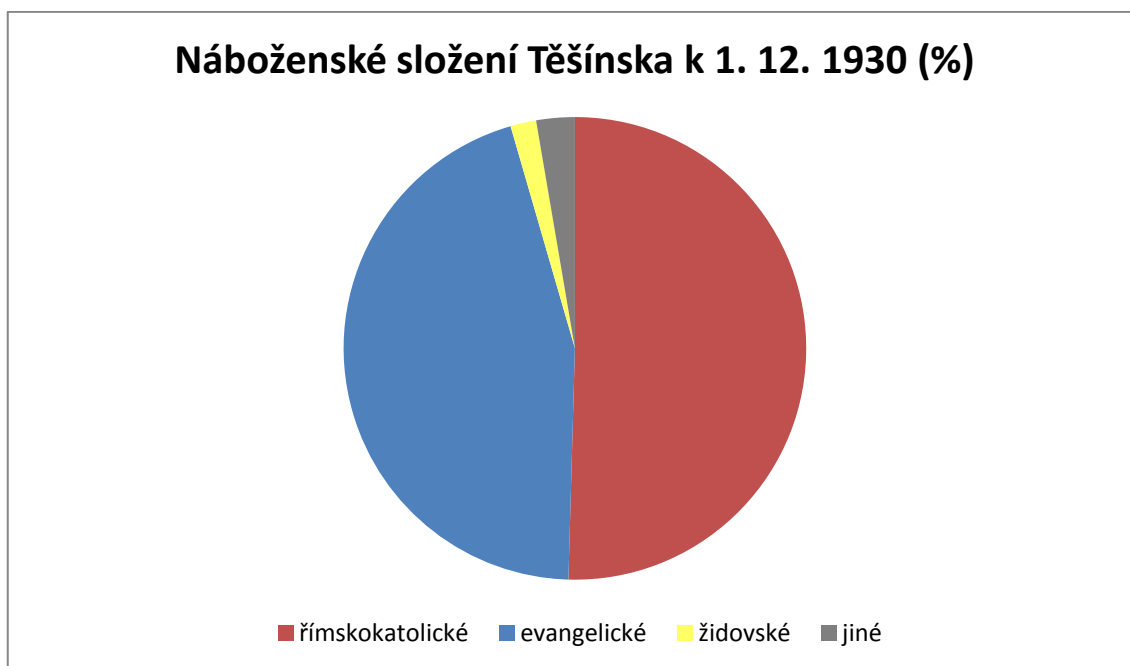
⁶⁵ JIRÁSEK a kol. (2011). s. 74.

⁶⁶ Tamtéž.

Oproti silně katolickým Čechům a Moravě si zachovalo Slezsko svůj protestantský ráz i v rámci rakouské monarchie. Postupem času se poměr mezi římskými katolíky a evangelíky vyrovnal. Tato situace přetrvávala i do období první republiky. Oproti jiným oblastem státu se zde výrazněji neprosadily nové církve (např. československá, pravoslavná, ...), náboženská skladba zůstávala konstantní. Rovněž rozmístění náboženských skupin bylo v celém politickém okrese rovnoměrné. Příklon obyvatel k té či oné církvi byl ovlivněn jednak lokalizací svatostánku dané církve v obci, jednak historickými a rodinnými vazbami. Zvláštností nebyla odlišnost víry v navzájem blízkých obcích (např. katolické Horní Těrlicko vs. evangelické Dolní Těrlicko). Mírná převaha v zastoupení evangelíků byla v soudním okrese Jablunkov, v těšínském soudním okrese naopak žilo více katolíků.

Výhodou KPS bylo, že její součástí byl jak katolický Związek Ślązaków Katolików w Czechosłowacji (ZŚIK), tak evangelické Stronnictwo Ludowe w Republice Czechosłowackiej (PSL). Tímto strana získávala hlasy napříč náboženským spektrem. Ostatní křesťanské strany cílily na voliče svého vyznání, a to konkrétně Československá strana lidová na české katolíky a Deutsche Christlichsoziale Volkspartei na katolíky německé.

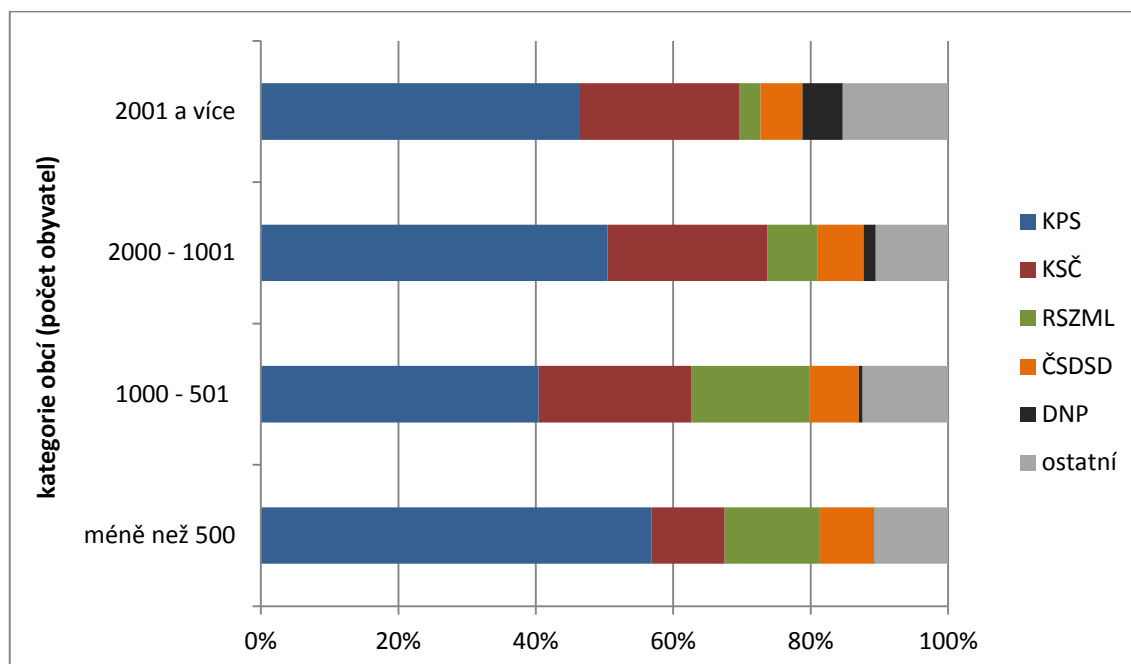
Obr. 4 Náboženská struktura Těšínska dle sčítání lidu 1930

Zdroj: SÚS 1935

8.2 Volební chování obyvatel v parlamentních volbách 1925

Obr. 5 Volební výsledky dle velikostních kategorií obcí v PO Český Těšín v roce 1925

Zdroj: SÚS 1926

Koalice polských stran v těchto volbách dosáhla ve všech velikostních kategoriích alespoň 40 % zisku. Nejlépe si vedla v malých obcích do 500 obyvatel (zisk 56 % hlasů). Voliči KSČ se rekrutovali především ve větších celcích, kde žily dělnické vrstvy obyvatel. Své úlohy venkovské strany dostala RSZML, která posbírala podporu především v menších sídlech do 1000 obyvatel. Podobného výsledku napříč kategoriemi dosáhla ČSDSD. Ve větších obcích má příznivou bilanci DNP, což je dáno zmíněnou koncentrací menšin ve městech.

Korelace výsledků československé národnosti s čs. stranami nevyzněla překvapivě jednoznačně. Hodnoty u ČSNS a ČND dosáhly záporných hodnot, v důsledku podpory těchto stran u obyvatelstva větších sídel, kde byla přítomna i polská a německá menšina. Pokud však vezmeme čs. strany jako celek, ukazuje nám korelační koeficient jasnou závislost. Nejmenší korelace s čs. národností prokazuje KPS, naopak žádná německá strana nedosáhla výrazně inverzní hodnoty.

Z hlediska polské národnosti je kladný korelační index pouze v případě KPS. Je zde patrný vliv doznívajícího negativismu vůči novému uspořádání a ostatním národnostním skupinám.

V rámci německé menšiny kupodivu dosáhla prokázané korelace ČSNS. Největší závislost byla samozřejmě se všemi německými stranami, ale také s Židovskou stranou, neboť mnoho židovských příslušníků se zde spíše než ke své hlásilo k německé národnosti.

Korelace římských katolíků s ČSL není překvapující. Vyšší hodnota koeficientu se dala také předpokládat u RSZML. Zarážející jsou výsledky ve vztahu k DCV a KPS. U evangelického vyznání samozřejmě získala záporných hodnot ČSL, pozitivních pak KPS a nečekaně také KSČ. Tradičně se prokázala závislost mezi židovskou menšinou a německými stranami.

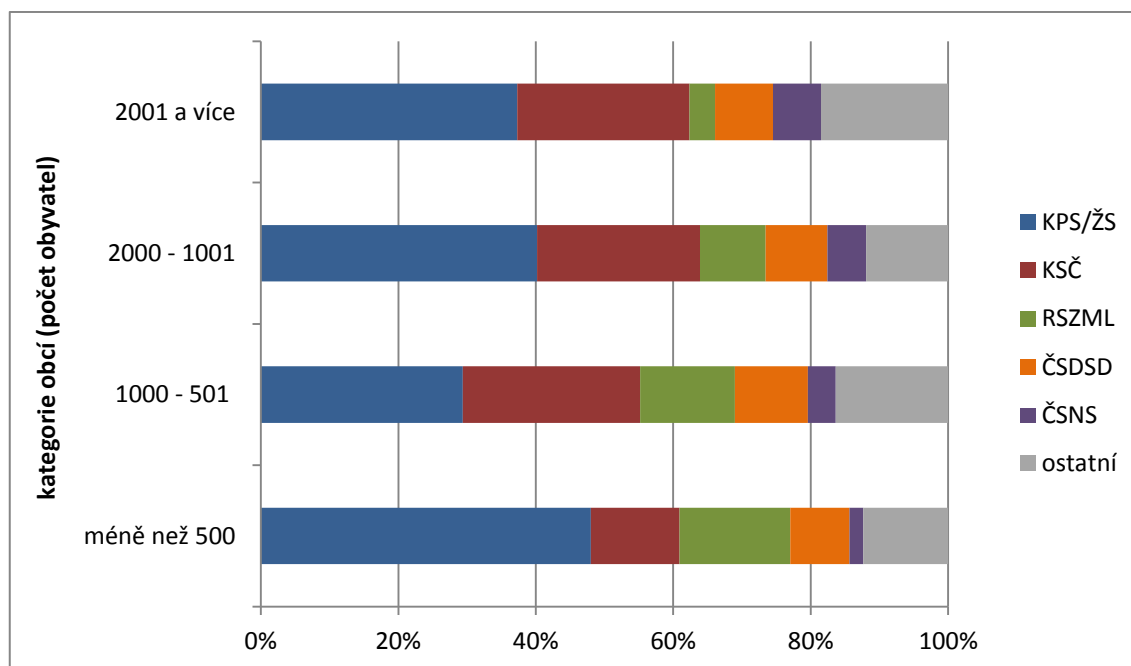
Tab. 5 Korelační koeficienty jednotlivých stran v PO Český Těšín v roce 1925

politická strana	Národnost			Náboženské vyznání		
	československá	polská	německá	římskokatolické	evangelické	židovské
RSZML	0,483	-0,406	-0,226	0,305	-0,311	-0,155
ČSDSD	0,426	-0,451	0,069	0,137	-0,144	0,060
ČSNS	-0,004	-0,124	0,427	-0,002	-0,018	0,327
ČSL	0,764	-0,699	-0,111	0,485	-0,491	-0,040
ČND	-0,028	-0,027	0,109	-0,065	0,061	0,089
ČŽOSS	0,542	-0,540	-0,042	0,236	-0,247	0,050
BdL	0,069	-0,152	0,268	0,034	-0,054	0,242
DSDAP	-0,039	-0,234	0,903	0,073	-0,128	0,742
DCV	-0,055	-0,235	0,942	0,101	-0,163	0,908
DNP	-0,042	-0,241	0,941	0,119	-0,174	0,738
DNSAP	-0,082	-0,174	0,848	0,070	-0,124	0,721
KPS	-0,818	0,870	-0,226	-0,260	0,305	-0,263
ŽS	-0,023	-0,217	0,772	0,024	-0,089	0,873
KSČ	0,196	-0,120	-0,207	-0,342	0,333	-0,152
čs. strany	0,875	-0,831	-0,108	0,484	-0,499	-0,039
něm. strany	-0,051	-0,244	0,972	0,109	-0,169	0,825

Zdroj: SÚS 1926

8.3 Volební chování obyvatel v parlamentních volbách 1929

Obr. 6 Volební výsledky dle velikostních kategorií obcí v PO Český Těšín v roce 1929

Zdroj: SÚS 1930

Struktura volebních výsledků v těchto volbách je do značné míry podobná struktuře v roce 1925. I tentokrát pokračuje trend dominance KPS v nejmenších obcích, avšak za současného oslabování ve všech velikostních kategoriích. Mírné posílení na všech úrovních zaznamenala KSČ. Také výsledky RSZML a ČSDSD jsou poměrně totožné. Do TOP 5 nejsilnějších stran tentokrát pronikla ČSNS. Uspěla zejména ve větších centrech, což je dáno zvyšujícím se počtem českých občanů v oblasti. Znakem rozvíjející se plurality je také stoupající procentuální zisk stran v kategorii „ostatní“.

Korelace jednotlivých stran s národnostními skupinami dopadla u těchto voleb podobně jako v roce 1925. Pravidlo prokázané korelace mezi stranami a jejich etnikem nebylo narušeno. Oproti minulým volbám se korelace německé menšiny s ČSNS již neprokázala.

V rámci čs. stran se až tentokrát potvrdil předpoklad kladného vztahu RSZML s římskými katolíky. ČSNS a ČND znovu nedosáhly ani náznaku souhlasné souvztáhnosti s československou národností.

Nejnižší korelace německých stran s německou menšinou získal nový politický subjekt DWG, naopak nejvyšších hodnot dosáhla DNSAP, DSDAP a DCV. Příznivé reakce má polská menšina opět pouze s KPS/ŽS. Tuto skutečnost můžeme přičíst konzistentní názorové vyhraněnosti polských občanů.

Při pohledu na výsledky korelačních koeficientů římských katolíků vidíme pokračující trend podpory československých stran. Vztah katolíků vůči KPS je stále záporný, vůči stranám německým neutrální. Překvapující je vysoká korelace evangelíků s KSČ. Nabízí se spojitost mezi protestantskou vírou obyvatel polských obcí v okolí průmyslového Třinecka a jejich sociálním zařazením v dělnických profesích, kde jim zajisté výrazně levicové myšlenky nebyly cizí. Potvrzením koherence Židů s německými stranami jsou téměř totožné korelační koeficienty jako v předchozích volbách.

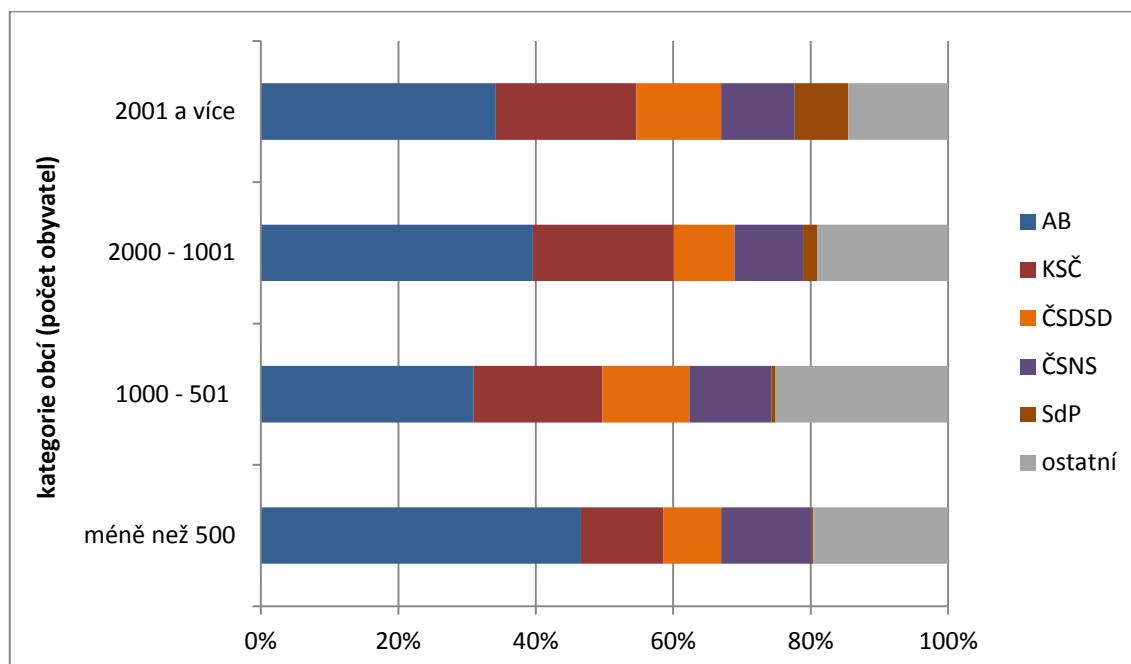
Tab. 6 Korelační koeficienty jednotlivých stran v PO Český Těšín v roce 1929

politická strana	Národnost			Náboženské vyznání		
	československá	polská	německá	římskokatolické	evangelické	židovské
RSZML	0,438	-0,366	-0,222	0,466	-0,462	-0,159
ČSDSD	0,560	-0,571	0,029	0,249	-0,262	-0,006
ČSNS	0,157	-0,192	0,158	0,148	-0,160	0,163
ČSL	0,776	-0,719	-0,114	0,510	-0,514	-0,028
ČND	0,031	-0,047	0,052	-0,252	0,252	0,029
ČŽOSS	0,477	-0,529	0,157	0,141	-0,172	0,292
DSDAP	-0,079	-0,189	0,896	0,033	-0,091	0,762
DWG	-0,179	0,001	0,505	-0,183	0,159	0,270
DCV	-0,051	-0,242	0,960	0,094	-0,157	0,888
DNSAP	-0,040	-0,248	0,965	0,080	-0,141	0,851
DNP	-0,068	-0,195	0,857	0,120	-0,178	0,843
KPS a ŽS	-0,808	0,857	-0,221	-0,221	0,262	-0,227
KSČ	0,008	0,070	-0,206	-0,416	0,412	-0,158
české strany	0,874	-0,831	-0,102	0,537	-0,547	-0,036
něm. strany	-0,130	-0,161	0,922	-0,031	-0,024	0,743

Zdroj: SÚS 1930

8.4 Volební chování obyvatel v parlamentních volbách 1935

Obr. 7 Volební výsledky dle velikostních kategorií obcí v PO Český Těšín v roce 1935

Zdroj: SÚS 1936

Koalice polských stran, nyní začleněná v Autonomistickém bloku, nedokázala zvrátit klesající křivku volební podpory. Pouze v kategorii nejmenších obcí do 500 obyvatel překročila 40 % hranici. Se ztrátou voličské přízně se potýkala také KSČ, kdy například v kategorii největších obcí utrpěla ztrátu 4,5 % hlasů. Profil volební podpory ČSDSD je velmi podobný předchozím volbám, mírné posílení zaznamenáváme v kategorii největších obcí, patrně na úkor KSČ.

Jednoznačně neúspěšnější při oslovování nových voličů byla ČSNS, jež dosáhla raketového vzrůstu volebních preferencí napříč velikostními skupinami obcí. V kategorii obcí do 500 obyvatel získala o 11 procent více hlasů než před 6 lety, v dalších skupinách se přírůstek hlasů pohyboval okolo 5 %.

Nezájem voličů v menších sídlech si vysloužila ambiciózní SdP, která v prostoru německých stran sice docílila předpokládané dominance, ale pouze zásluhou hlasů z největších měst politického okresu. Rostoucí preference stran v kolonce „ostatní“ tentokrát atakovaly ve všech kategoriích hranici 20 procent hlasů.

Většina československých stran má výsledky korelací s čs. národností poněkud zkreslené. Prokázané korelace dosáhly pouze tři ze sedmi stran, a to ČSDSD, ČSL a ČŽOSS. Silný antagonismus mezi Čechoslováky a polskými stranami nebyl zpochybněn.

Velmi vysoké hodnoty tradičně nalzáme v poměru Němců k německým stranám. Korelační koeficient u DSDAP, DCV a SdP překročil hranici 0,9. Opět se u židovské menšiny ukazuje jako nejpatrnější korelace s německými stranami, a to konkrétně s DSDAP a DCV. Neprokázaný vztah mezi Židy a SdP je namístě.

Vztahy jednotlivých církví s politickými stranami neprodělaly v porovnání s volbami v roce 1929 žádných změn, kladných hodnot dosáhl i v předchozí podkapitole zmíněný poměr KSČ s evangelíky, čímž nemůžeme považovat tento jev za odchylku, ale musíme ho brát jako dlouhodobější záležitost.

Tab. 7 Korelační koeficienty jednotlivých stran v PO Český Těšín v roce 1935

politická strana	Národnost			Náboženské vyznání		
	československá	polská	německá	římskokatolické	evangelické	židovské
RSZML	0,397	-0,309	-0,291	0,477	-0,463	-0,205
ČSDSD	0,461	-0,471	0,054	0,213	-0,232	0,091
ČSNS	0,245	-0,230	-0,014	0,027	-0,039	-0,018
ČSL	0,752	-0,692	-0,112	0,540	-0,545	-0,024
NS	0,134	-0,153	0,067	-0,178	0,178	0,026
ČŽOSS	0,643	-0,676	0,125	0,286	-0,315	0,194
NOF	-0,009	-0,024	0,168	-0,075	0,057	0,159
BdL	-0,082	0,056	-0,023	-0,112	0,112	-0,036
DSDAP	-0,088	-0,192	0,923	0,034	-0,091	0,802
DCV	-0,045	-0,239	0,937	0,092	-0,157	0,936
SdP	-0,078	-0,216	0,983	0,077	-0,137	0,084
AB	-0,782	0,816	-0,190	-0,263	0,307	-0,241
KSČ	-0,018	0,087	-0,199	-0,348	0,340	-0,158
čs. strany	0,864	-0,812	-0,114	0,476	-0,489	-0,036
něm.strany	-0,074	-0,222	0,982	0,074	-0,136	0,870

Zdroj: SÚS 1936

8.5 Prostorové rozložení volební podpory vybraných politických stran

V této podkapitole zhodnotíme prostorové rozložení volební podpory vybraných stran a jejich jádra volební podpory. Tzv. jádra volební podpory byly vytyčeny tak, že jednotlivé obce byly seřazeny podle procentních zisků dané strany od nejvyššího k nejnižšímu. Následně byly tyto hodnoty kumulativně sčítány do té doby, dokud nedosáhly 50 % celkového volebního zisku příslušné strany v námi sledovaném území (zde politický okres Český Těšín). Protože si práce klade za cíl dlouhodobou analýzu volebních výsledků, bylo přikročeno k vytvoření tzv. stabilního jádra volební podpory. Za stabilní jádra volební podpory považujeme ty obce, které byly ve všech třech volbách (1925, 1929 a 1935) součástí jádra volební podpory.

Československé strany (příloha č. 5)

Nejsilnější pozici měly čs. strany především v západní části soudního okresu Český Těšín, tedy v oblasti, kde převládal český charakter osídlení. Největší podporu čs. stranám vyjadřovali obyvatelé Hrčavy (95,8 %) a Horních Domaslavic (73,7 %). V okresním městě Český Těšín byl průměrný zisk čs. stran 32,9 %. Nejmenší podporu měly čs. strany v téměř ryze polských obcích Bocanovice (9,9 %) a Kojkovice (7,7 %).

Jádro volební podpory měly československé strany v roce 1925 v celkem 19 obcích, přičemž 15 z nich bylo v soudním okrese Český Těšín a 4 v soudním okrese Jablunkov. V následujících volbách spadalo do jádra volební podpory již 21 obcí: 15 v SO Č. Těšín a 6 v SO Jablunkov. V roce 1935 se projevilo stálé posilování čs. stran a jádro volební podpory dosáhlo 26 obcí. Stabilní jádro volební podpory obsahuje 13 obcí, z nichž celých 11 je ze SO Český Těšín.

Německé strany (příloha č. 6)

Německé strany měly stabilní voličskou základnu v největších městech politického okresu. Nejlepších volebních výsledků pravidelně dosahovaly v Českém Těšíně (49,4 %), Svibici (30,2 %) a Třinci (24,9 %). Volební zisk v menších obcích se pohyboval do 1 %. Jádro volební podpory ve všech volbách tvořilo pouze město Český Těšín.

Československá sociálně demokratická strana dělnická (příloha č. 7)

Sociální demokracie uspěla ve střední části politického okresu. Největší průměrný zisk měla v Horních Domaslavicích (26,9 %), nejmenší naopak v Karpentné (1,1 %). Zvláštním vývojem prošla její podpora v obci Životice. V prvních volbách zde ČSDSD obdržela pouhých 1,9 % hlasů, načež o 10 let později odevzdali životičtí občané sociálnědemokratické kandidátce plných 23,6 % hlasů, čímž se obec zařadila na druhé místo v podpoře této strany v celém obvodu PO Český Těšín.

Jádro volební podpory ve volbách roku 1925 bylo tvořeno 12 obcemi, přičemž pouze 2 byly v jablunkovském SO. V následujících volbách se počet obcí v jádru takřka zdvojnásobil na 22. Nejvíc přibýlo právě v SO Jablunkov. V roce 1935 dochází k poklesu o 5 obcí. Stabilní jádro volební podpory obsahovalo 5 obcí.

Československá strana národně socialistická (příloha č. 8)

Již několikrát poznamenaný vzestup volebních preferencí ČSNS inicioval zařazení strany k bližšímu prozkoumání v této podkapitole. Když národní socialisté získali ve volbách v listopadu 1925 jen něco okolo 3 % hlasů, zajisté nepočítali s tím, že se o deset let později stanou druhou nejsilnější čs. stranou v celém PO s výsledkem blížícím se 11 % všech hlasů. Nejlepšího výsledku v prvních volbách dosáhli v Hrádku (9,3 %), v následujících volbách už získali v nejúspěšnější obci čtvrtinovou podporu (Mosty u Jablunkova - 24,8 %). V pětatřicátém roce ovládli volební pole v Hřčavě, tradiční baště agrárníků, kde atakovali 50% hranici. Z prostorového hlediska vidíme růst preferencí v polských obcích s českou menšinou a v spádových centrech.

Jádro volební podpory ČSNS roku 1925 čítalo pouhých 6 obcí, z toho 5 bylo v SO Český Těšín. V říjnu 1929 se počet navýšil na 12 obcí. Největšího rozsahu dosáhlo jádro volební podpory národních socialistů v květnu 1935, kdy zahrnovalo 21 obcí: 11 obcí SO Český Těšín a 10 obcí SO Jablunkov, včetně největších měst Český Těšín a Třinec. I přes značné posilování v průběhu let můžeme zahrnout do stabilního jádra volební podpory ČSNS jen 4 obce – Český Těšín, Hnojník, Hrádek a Návsí.

Koalice polských stran (příloha č. 9)

Prostorové rozložení volební podpory polských stran nalezneme ve východní části SO Český Těšín a v celém prostoru SO Jablunkov. Není zvláštností, že v některých obcích KPS dosahovala až 90% zisku. Tak tomu bylo například i v Bocanovicích, kde v roce 1925 koalice drtivě zvítězila a brala 90,3 % hlasů. Průměr za všechny volby v této obci pak činí 84,7 %. Jedinou obcí v celém PO Č. Těšín, kde KPS nezískala v ani jedné volbě žádný hlas je Hřčava, což je pozoruhodné vzhledem k její poloze přímo na čs.-polské hranici a okolní převaze polské menšiny.

Jádro volební podpory KPS mělo kompaktní charakter, převážná většina obcí v něm zahrnutá byla v SO Jablunkov. V roce 1925 to bylo 23 obcí, v roce 1929 dvě obce vypadly a v roce 1935 zase 3 přibyly. Stabilní jádro volební podpory činí 17 obcí.

Komunistická strana Československa (příloha č. 10)

Logickou záležitostí je podpora komunistické strany v oblastech s průmyslovou výrobou. Těžký průmysl zde zastupovaly Třinecké železárny, které zaměstnávaly cca 6000 lidí, dojíždějících z okolních vsí. Typickým výrobním odvětvím byl v celém PO stavební průmysl, na zaměstnanosti se výraznou měrou podílely stavební firmy i parní cihelny v okolí Českého Těšína (stavitelská firma Ing. Eugena Fuldy zaměstnávala roku 1930 zhruba 1000 osob). Velký počet dělníků pracoval také v těšínské tiskárně Karla Prochasky, v reklamních materiálech z roku 1931 se mluví o 400 zaměstnancích. Mimo to značná část obyvatel ze severní části SO Český Těšín cestovala za prací do karvinského uhelného revíru. Dělníky ze všech zmíněných podniků můžeme považovat za potenciální voliče KSČ. Jádro volební podpory komunistů tvořilo v prvních volbách 15 obcí. V následujících volbách se zmenšilo na 13, a poté opět vzrostlo na 16 obcí. Ve stabilním jádru volební podpory bylo 11 obcí.

Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (příloha č. 11)

Agrární strana měla svou voličskou základnu v obcích zemědělského charakteru, a to jak u drobných rolníků, tak u velkých statkářů. Jádro volební podpory mělo stoupající charakter: z původně 13 obcí vzrostlo na 15 a poté na 22 jednotek. Stabilní jádro zahrnovalo 8 obcí, z toho pouze jedna byla ze soudního okresu Jablunkov.

9 ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce byla analýza volebních preferencí obyvatelstva českého Těšínska v letech 1920-1938. Byly provedeny analýzy zkoumající časové a prostorové aspekty tohoto jevu. Po zhodnocení datové a pramenné základny zvolil autor jako nejvhodnější řešení zpracování voleb do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění Republiky československé, které se konaly v politickém okrese Český Těšín celkem třikrát (1925, 1929 a 1935).

Výsledky práce potvrdily stěžejní vliv národnostního složení sledovaného území na volební chování obyvatelstva. Typickým projevem byla podpora stran vlastního etnika, kdy německá menšina volila německé politické strany, Poláci strany polské a Čechoslováci pak strany československé. Tuto teorii mírně nabourává KSČ, která v rámci svého internacionálního programu oslovovala všechny národnostní skupiny. Je zde patrná změna volebního chování obyvatel menšin. V průběhu let došlo k posunu jejich podpory od sociálně laděných stran až ke stranám nacionálním a iredentistickým.

Vlivem neustávající migrace českého obyvatelstva na Těšínsko dochází k trvalému posilování čs. stran. Na první pohled patrným příkladem budiž nebývalý vzestup volebních preferencí ČSNS v průběhu sledovaných deseti let. Právě cílová skupina národních socialistů, střední vrstva, přicházela do tohoto okresu v největším počtu.

Pravidelné úspěchy levicových stran potvrzují vliv sociálního složení obyvatel v ostravské průmyslové aglomeraci na volební výsledky. Velmi silnou pozici zde měla především Komunistická strana Československa, slušnou podporu získávala česká i německá sociální demokracie a Československá národně-socialistická strana. České pravicové strany (na rozdíl od německých) výraznější úspěch nikdy nezaznamenaly.

Při výpočtech korelačních koeficientů často docházelo k logickým výsledkům. Byla prokázána souvislost mezi římskými katolíky a stranami katolickými (ČSL, DCV) nebo agrárními. Korelace také ukázaly silný antagonismus polské menšiny k československým i německým stranám. Za zmínku stojí synergismus německých stran s židovskou menšinou. Poněkud překvapivou se jeví vysoký korelační koeficient

evangelíků s KSČ nebo Němců s ČSNS. Nad tímto faktem lze zajisté polemizovat a pokusit se ho v samostatné práci objasnit. V případě ČSNS se nabízí varianta, že nezanedbatelný podíl na hlasech pro tuto stranu měli státní zaměstnanci, kteří se stěhovali na Těšínsko pochopitelně hlavně do správních center. Ta byla přitom z předchozího „rakouského“ období nejvíce germanizována.

Závěrem lze říci, že politický okres Český Těšín byl ve všech aspektech odlišný od zbytku republiky. V oblasti volební geografie nacházíme řadu cenných specifíků, způsobených multietnickým charakterem oblasti. Pro bližší prozkoumání tohoto fenoménu se do budoucna nabízí zpracování volebních výsledků ve volbách do obecních zastupitelstev, kde by se otázka etnicity obyvatel, jejich jazyka a náboženství, působení českých, polských a německých vlivů ještě více projevil a zdůraznil.

SUMMARY

The aim of this bachelor's thesis was to analyze voting preferences of the inhabitants of the region of Těšín Silesia from 1920 to 1938. Analyses concerning the specific period and place were made. After evaluating the data and resources available, the author decided to analyze the Chamber of Deputies of the National Assembly of the Czechoslovak Republic elections that took place three times in the region of Těšín Silesia, and that is in 1925, 1929 and 1935.

The results of the work proved crucial influence of the region's ethnicity on the electoral behaviour of the inhabitants. The characteristic factor was that people supported the parties of their own ethnic group. The Germans voted for the German parties, the Polish voted for the Polish parties and the Czechoslovaks voted for the Czechoslovak parties. This theory, however, does not apply to KSC which came out with an international political platform that appealed to all the ethnic groups. A change in electoral behaviour of minorities is visible here. In a few years, it was not only the socialist parties but mainly the nationalistic and irredentist parties that were supported by these minorities.

Because of a continuous Czech migration to the region of Český Těšín, the Czechoslovak parties were constantly gaining their power. The obvious example of this might be an outstanding rise in voting preferences of CSNS during 10 monitored years. It was the middle class people who migrated to this region in the largest number and supported CSNS.

Continuous success of the left-wing parties is the proof of influence of social structure in the industrial agglomeration of Ostrava on the election results. It was mainly KSC that had a very strong position. Czech and even German social democrats and CSNS had also good support. Unlike the German right-wing parties, the Czech never gained great success.

To sum up, it is fair to say that the political region of Český Těšín differed from the rest of the republic in all aspects. As for electoral geography, we may find a lot of valuable specifics caused by the multiethnic character of the region. For further

exploration of this phenomenon, we might try to process the results of the city councils elections. This would make the issue of ethnicity, language, religion and Czech, German and Polish influence even clearer.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY

Prameny:

Zemský archiv v Opavě, fond Krajská volební komise Moravská Ostrava : inventární číslo 42, karton 5 – Celkový výsledek voleb podle obcí v jednotlivých soudních okresech v roce 1925.

Zemský archiv v Opavě, fond Krajská volební komise Moravská Ostrava : inventární číslo 61, karton 10 – Celkový výsledek voleb podle obcí v jednotlivých soudních okresech v roce 1929.

Zemský archiv v Opavě, fond Krajská volební komise Moravská Ostrava : inventární číslo 85, karton 15 – Celkový výsledek voleb podle obcí v jednotlivých soudních okresech v roce 1935.

Literatura:

BÍLEK, Jiří. *Kyselá těšínská jablíčka : československo-polské konflikty o Těšínsko 1919, 1938, 1945*. Praha 2011. 308 s.

BRÁZDIL, Rudolf a kol. *Statistické metody v geografii : cvičení*. Brno 1981. 177 s.

BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie*. Praha 1992. 168 s.

ČSÚ. *Volby do zákonodárných orgánů Československa a České republiky 1920-2006*. Praha 2008. 310 s.

ČSÚ. *Volby do Národního shromáždění Československé republiky : Historický přehled výsledků voleb za období 1920-1935*. Praha 2006. 60 s.

GAWRECKÁ, Marie. *K národnostní a politické orientaci obyvatel města a soudního okresu Český Těšín v meziválečném období*. In: *Těšínsko*, 1990, č. 4, s. 14–17.

GAWRECKI, Dan. *Studie o Těšínsku : Politické a národnostní poměry v Těšínském Slezsku 1918-1938*. Český Těšín 1999. 403 s.

GROBELNÝ, Andělín – ČEPELÁK Bohumil. *Český Těšín : 50 let městem*. Ostrava 1973. 436 s.

HENDL, Jan. *Přehled statistických metod : analýza a metaanalýza dat*. Praha 2012. 734 s.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích : od počátků státu po současnost*. Praha 2005. 568 s.

JIRÁSEK, Zdeněk a kol. *Český Těšín 1920-1989 : vznik a výstavba města v meziválečném období*. Opava 2011. 141 s.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918-1938). Díl 1., Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha 2000. 571 s

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918-1938). Díl 2., Československo a České země v krizi a v ohrožení (1930-1935)*. Praha 2002. 577 s

KRÁL, Ondřej. *Územní aspekty volebních preferencí obyvatel Trutnovska v období 1918-1938*. Olomouc 2010. 80 s. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, Katedra geografie.

KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. Praha 2006. 481 s.

KORBELÁŘOVÁ, Irena – ŽÁČEK, Rudolf. *Těšínsko : země Koruny české*. Český Těšín 2008. 311 s.

KVAČEK, Robert. *Poctivost i v politice : předčasné volby v roce 1925*. In: *Dějiny a současnost*, 2006, č. 5, s. 38–41.

MAREK, Pavel a kol. *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861–1998*. Olomouc 2000. 404 s.

SÚS. *Celkový přehled výsledku volby do Poslanecké sněmovny v roce 1935 v kraji XIV. (Moravská Ostrava)*. Praha 1936. 43 s.

SÚS. *Statistická ročenka Republiky Československé*. Praha 1936. 299 s.

SÚS. *Statistický lexikon obcí v zemi moravskoslezské : Úřední seznam míst podle zákona ze dne 14. dubna 1920*. Praha 1935. 212 s.

SÚS. *Volby do Poslanecké sněmovny v listopadu roku 1925*. Praha 1926. 69 s.

SÚS. *Volby do Poslanecké sněmovny v říjnu roku 1929*. Praha 1930. 47 s.

SÚS. *Volby do Poslanecké sněmovny v květnu roku 1935*. Praha 1936. 47 s.

URBANČÍKOVÁ, Nikol. *Historicko-geografická analýza parlamentních voleb na Hlučínsku konaných v roce 1929*. Olomouc 2011. 45 s. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, Katedra geografie.

VALENTA, Jaroslav. *Arbitráž z 28. července 1920 po osmdesáti letech*. In: Těšínsko, 2001, č. 2, s. 13–25.

Internetové zdroje:

Český statistický úřad [online], 2013. Dostupné z WWW: www.czso.cz

Muzeum Těšínska [online], 2013. Dostupné z WWW: www.muzeumct.cz

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 (volná, elektronická): Národnostní a náboženská struktura obcí na Těšínsku

Příloha č. 2 (volná, elektronická): Celkový přehled výsledků voleb do Poslanecké sněmovny v politickém okrese Český Těšín v listopadu 1925

Příloha č. 3 (volná, elektronická): Celkový přehled výsledků ve voleb do Poslanecké sněmovny v politickém okrese Český Těšín v říjnu 1929

Příloha č. 4 (volná, elektronická): Celkový přehled výsledků ve voleb do Poslanecké sněmovny v politickém okrese Český Těšín v květnu 1935

Příloha č. 5 (vázaná): Volební podpora čs. stran v politickém okrese Český Těšín

Příloha č. 6 (vázaná): Volební podpora něm. stran v politickém okrese Český Těšín

Příloha č. 7 (vázaná): Volební podpora ČSDSD v politickém okrese Český Těšín

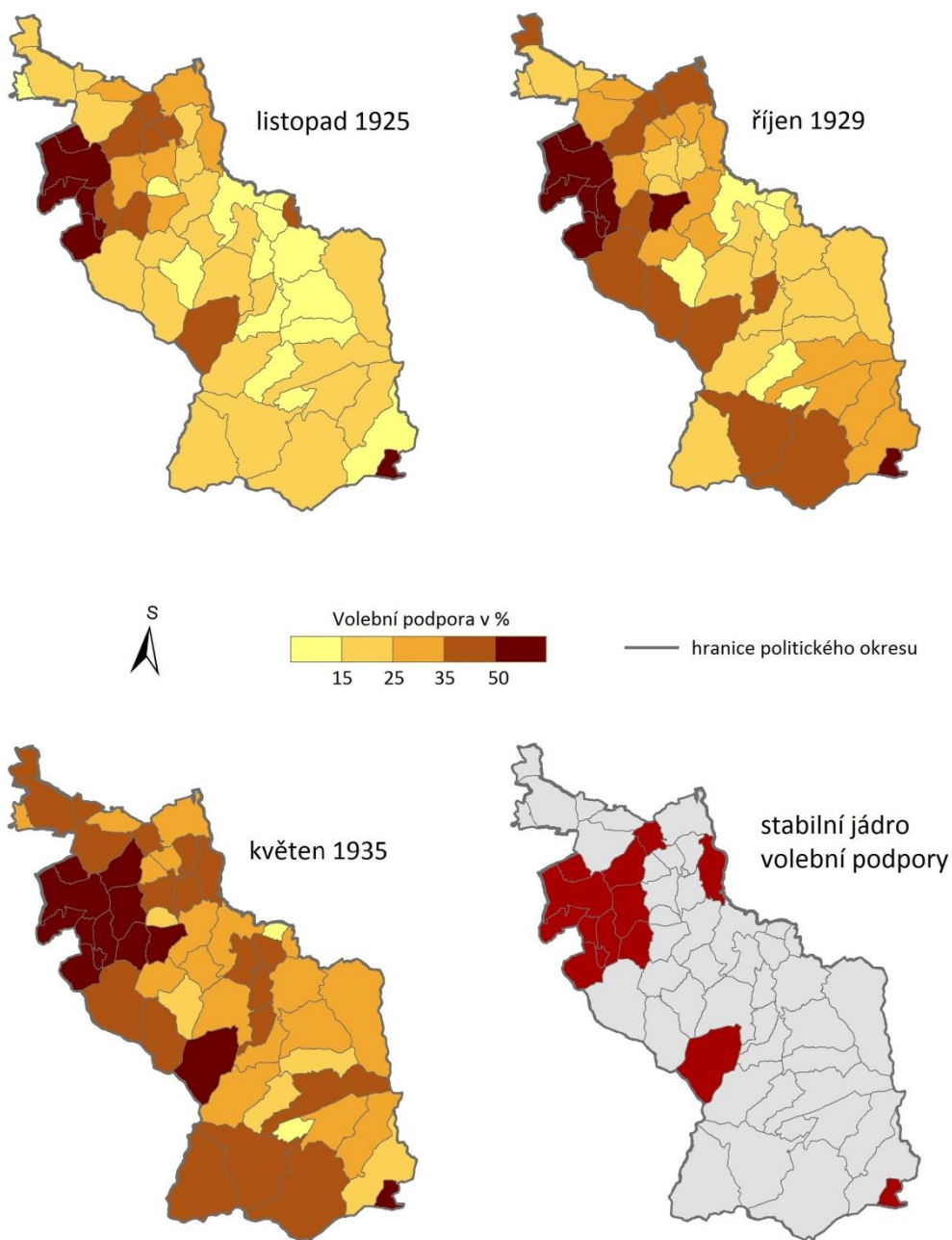
Příloha č. 8 (vázaná): Volební podpora ČSNS v politickém okrese Český Těšín

Příloha č. 9 (vázaná): Volební podpora KPS v politickém okrese Český Těšín

Příloha č. 10 (vázaná): Volební podpora KSČ v politickém okrese Český Těšín

Příloha č. 11 (vázaná): Volební podpora RSZML v politickém okrese Český Těšín

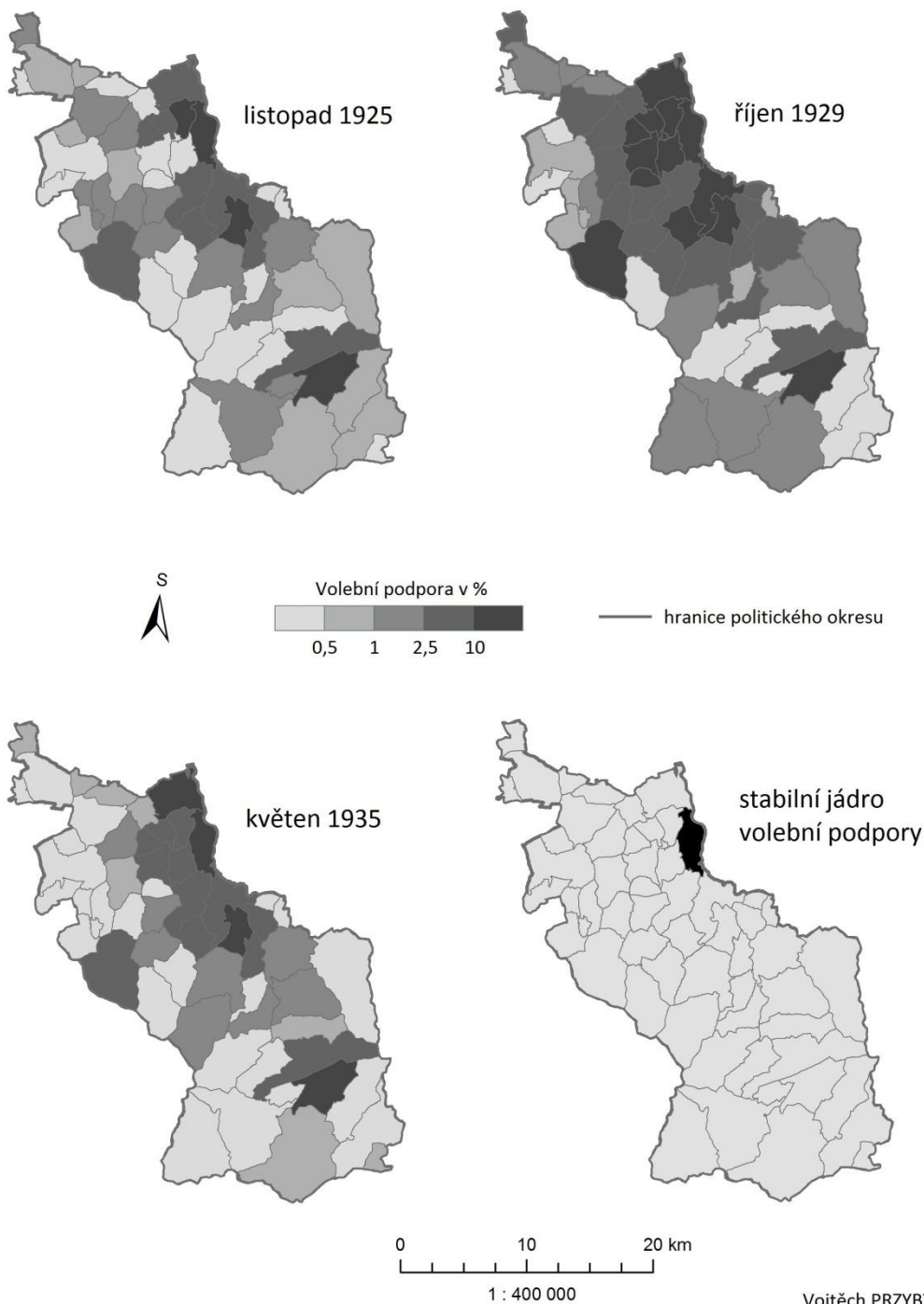
VOLEBNÍ PODPORA ČESKOSLOVENSKÝCH STRAN v politickém okrese Český Těšín

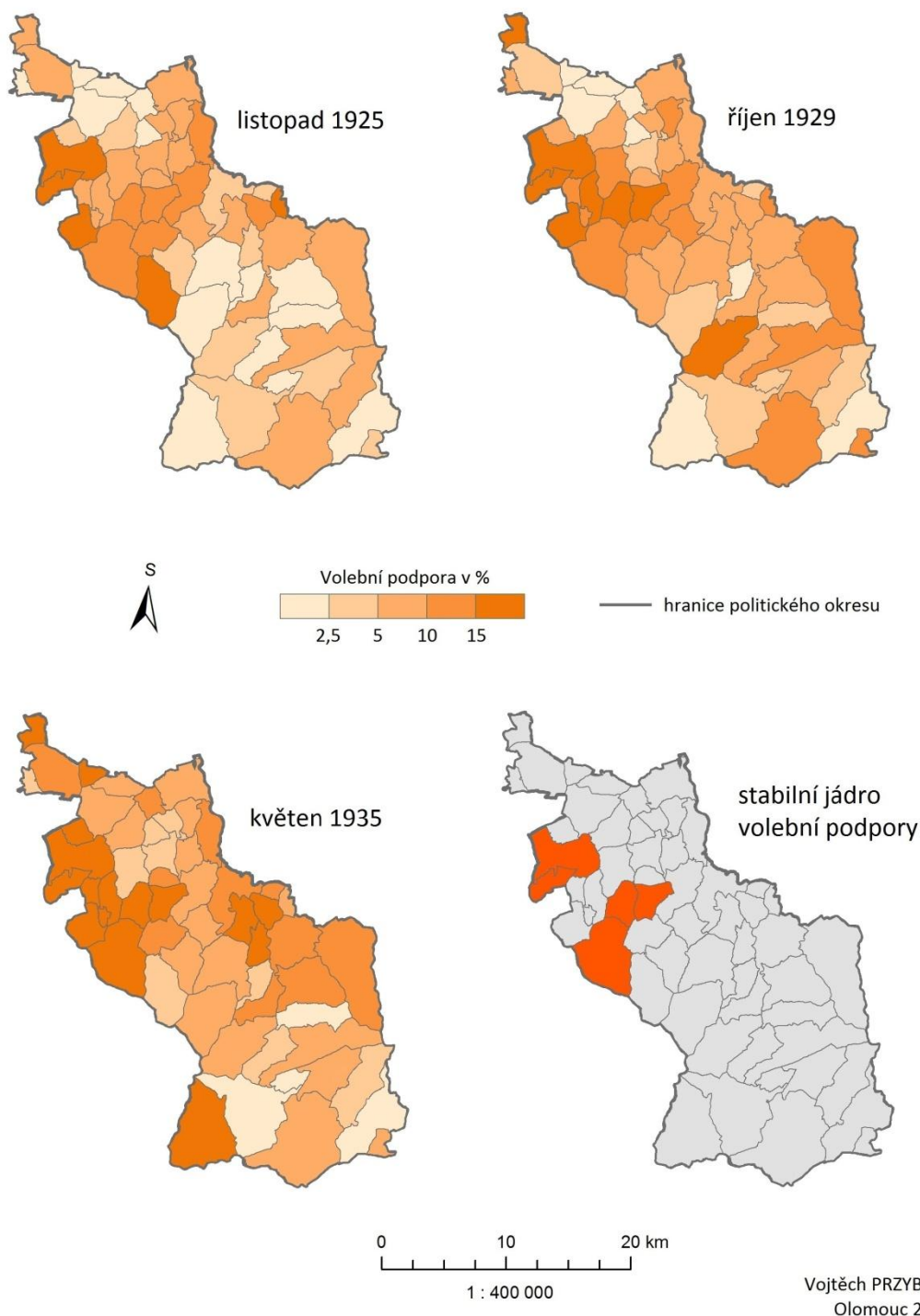
0 10 20 km
1 : 400 000

Vojtěch PRZYBYLA
Olomouc 2013

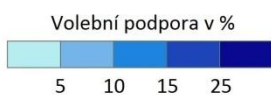
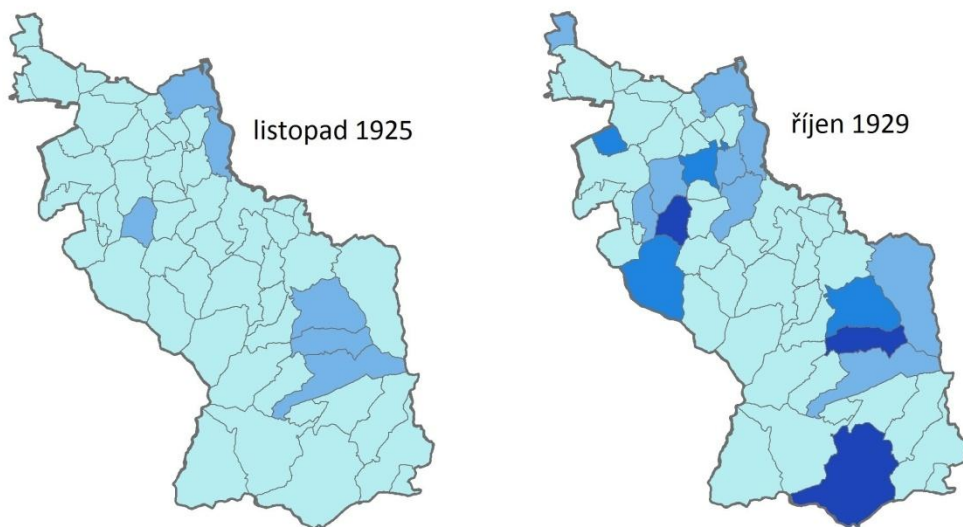
VOLEBNÍ PODPORA NĚMECKÝCH STRAN v politickém okrese Český Těšín

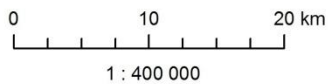
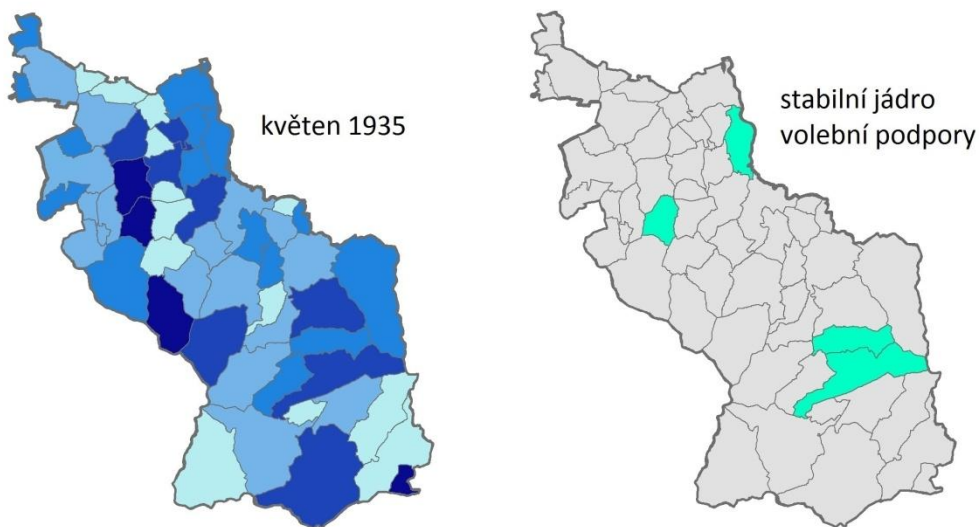
VOLEBNÍ PODPORA ČSDSD v politickém okrese Český Těšín

VOLEBNÍ PODPORA ČSNS v politickém okrese Český Těšín

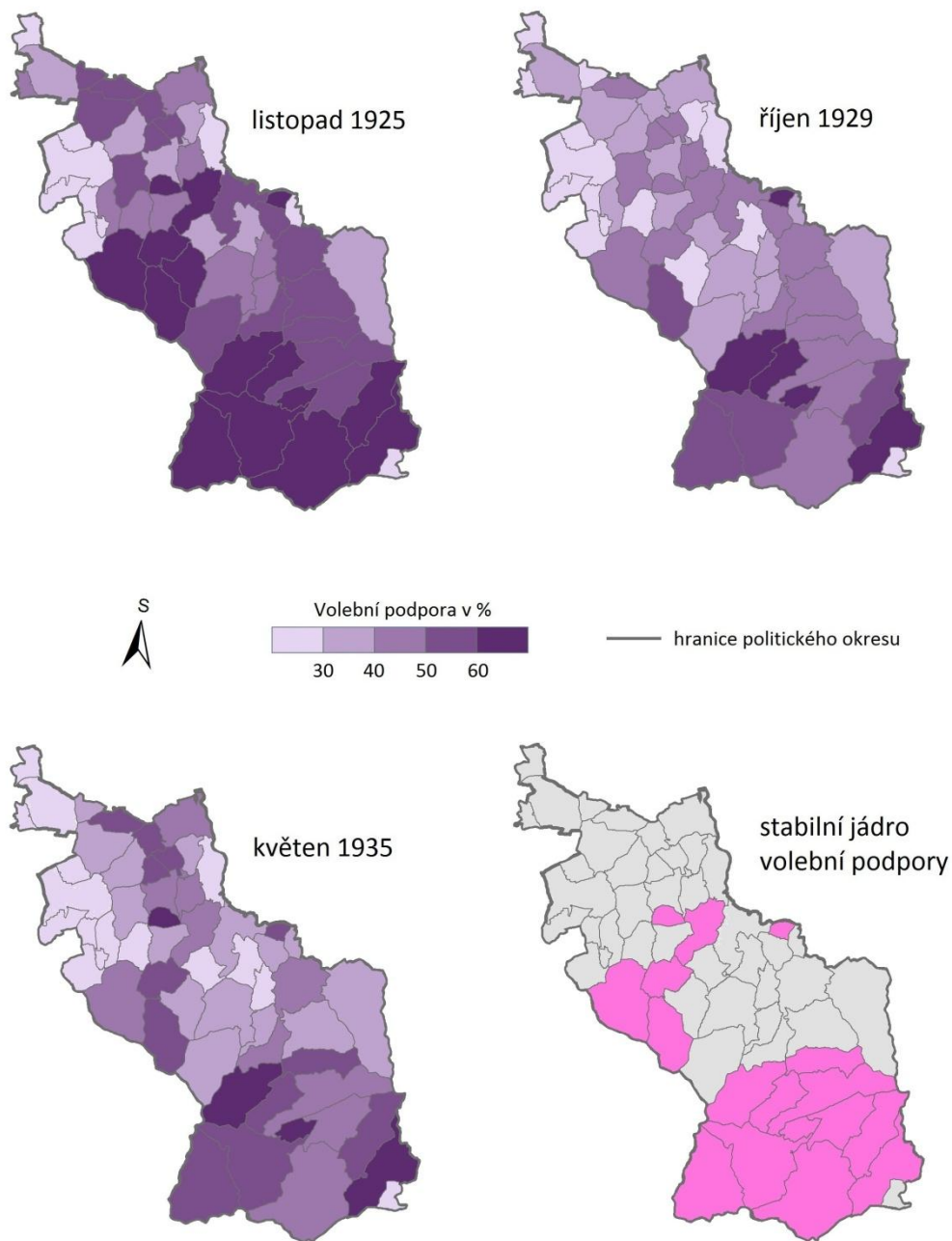

— hranice politického okresu

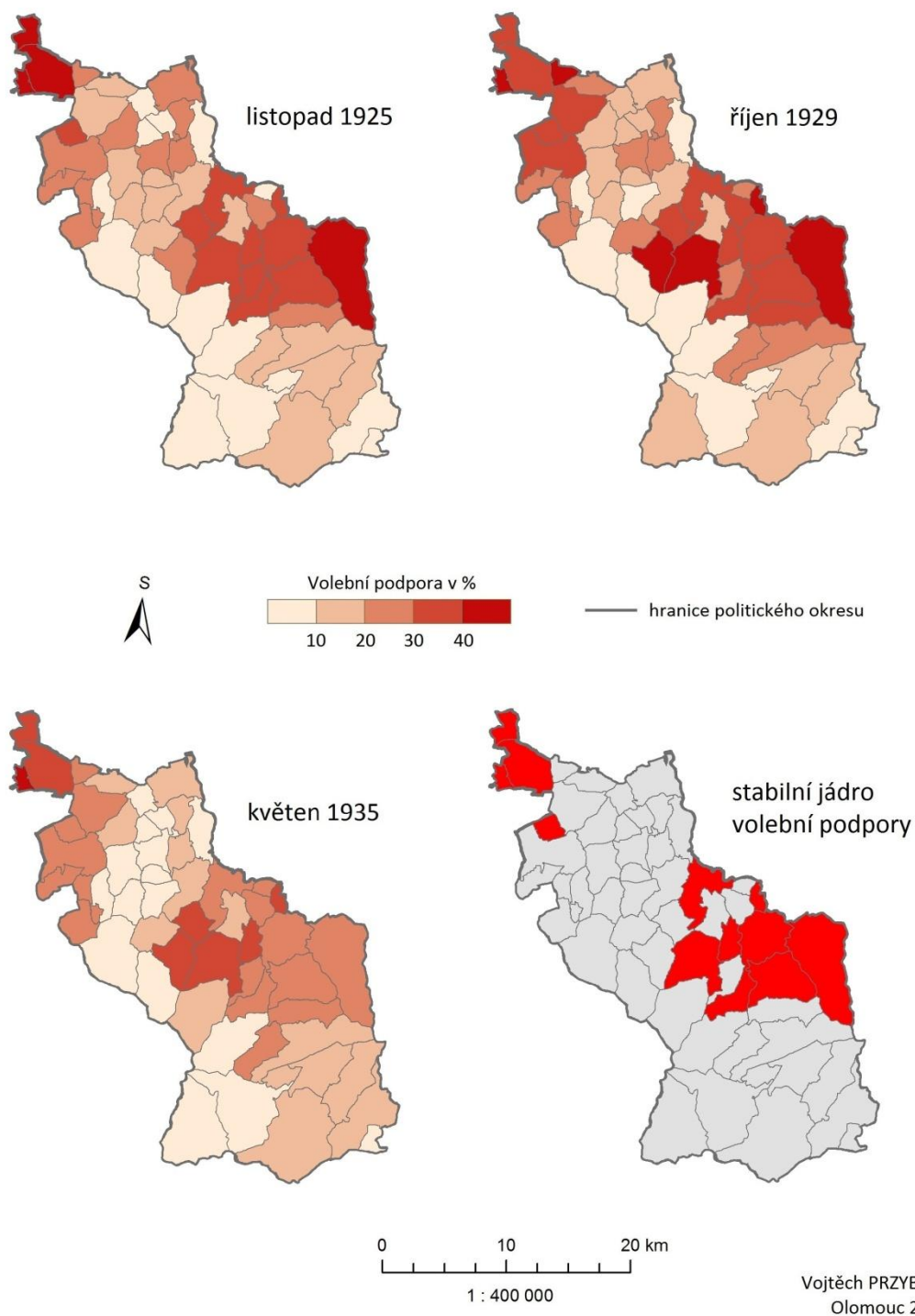
Vojtěch PRZYBYLA
Olomouc 2013

VOLEBNÍ PODPORA KPS v politickém okrese Český Těšín

Vojtěch PRZYBYLA
Olomouc 2013

VOLEBNÍ PODPORA KSČ v politickém okrese Český Těšín

VOLEBNÍ PODPORA RSZML v politickém okrese Český Těšín

